

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

(частина I)

30-31 січня 2021 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

**30-31 січня 2021 року
(частина I)**

**Львів
2021**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Перспективи розвитку сучасної науки та освіти (частина I): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 30-31 січня 2021 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2021. – 52 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються актуальні питання розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ.....	5
<i>Кононюк В.Д.</i> АНТРОПОГЕННІ ЗМІНИ В ЛАНДШАФТАХ	5
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ.....	6
<i>Юричина І.А.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ НАПРЯМІВ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	6
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	8
<i>Білорус М.О.</i> РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	8
<i>Боровська А.О.</i> ПОНЯТТЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	10
<i>Кондратенко Н.Д.</i> ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ	13
<i>Корецька Н.І., Мартинюк Н.І.</i> МЕТОДИКА ОЦІНКИ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ	14
<i>Кругляков В.Є., Семікіна І.Ф.</i> ДО ПИТАННЯ ПОДОЛАННЯ ВПЛИВУ НЕГАТИВНИХ ЧИННИКІВ ЗМІННОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПЕРСПЕКТИВ РЕІНТЕГРАЦІЇ ДОНБАСУ	17
<i>Куценко К.І.</i> ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА МАРКЕТИНГОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	19
<i>Надейко М.М.</i> ОЦІНКА ФАКТОРІВ УСПІХУ У РЕЗУЛЬТАТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	20
<i>Поляков С.В.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ КОНСАЛТИНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	22
<i>Суздальска О.С., Кафанов А.О.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ.....	24
МЕДИЧНІ НАУКИ.....	25
<i>Трунова С.В., Мартиненко С.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ КЛІНІКО - ПАРАКЛІНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ФОРМУВАННЯ АБДОМІНАЛЬНИХ СИНДРОМІВ НА ТЛІ ПРИРОДЖЕНОЇ ДИСПЛАЗІЇ ХРЕБТА ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЇХ КОРЕКЦІЇ У ПАЦІЄНТІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	25
<i>Шнайдер С. А., Салех А.Ю.</i> КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ СТАНУ АНТИОКСИДАНТНО-ПРООКСИДАНТНИХ СИСТЕМ У ДІТЕЙ З ПРОЯВАМИ ГЕРХ	28
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....	29
<i>Koliennikova O.V., Semenenko L.M.</i> TEACHING IN A NEW ENVIRONMENT	29

<i>Бугрін А.В.</i> РЕФЛЕКСИВНЕ ОЦІНЮВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК РЕСУРС ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	31
<i>Веремійчик Т.А.</i> ОХОРОНА ПРАЦІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID 19.....	32
<i>Демченко Н.В., Назаренко А.Г.</i> НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ.....	34
<i>Дмитрик А.Ю.</i> USING THE PRINCIPLES OF FACILITATION IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	35
<i>Єжокіна Ю.І.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ РОБІТНИКІВ МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ	37
<i>Коцюбчик О.І.</i> РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПАЛЬЧИКОВИХ ІГОР В ОСОБИСТІСНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	38
<i>Кабанюк Т.П.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІЗКУЛЬТХВИЛИНОК У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ.....	39
<i>Крайова О.В., Цибанюк Т.І.</i> ВИБІР СТРАТЕГІЇ ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	41
<i>Махсма В.В.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ.....	42
<i>Мацюк Н.Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ У ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	43
<i>Яцула Т.В.</i> СПРИЙНЯТТЯ „ІНШОГО” У ДІАЛОЗІ ПЕДАГОГА З ТИМИ, ХТО НАВЧАЄТЬСЯ, ЯК ЦІННІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	45
СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	47
<i>Воробій М.О.</i> ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ТА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ПАРАЛЕЛЬ В СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ МІГРАЦІЇ	47
ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ	49
<i>Лопушанська Л.М., Трутасєв С.І.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА РОСЛИННІЙ СИРОВИНІ ДЛЯ СИМПТОМАТИЧНОГО ЛІКУВАННЯ СЕЗОННИХ ПРОСТУДНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	49
<i>Магєррамова В.А., Трутасєв С.І.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СУХИХ ЕКСТРАКТІВ СОФОРИ ЯПОНСЬКОЇ ТА ПЛОДІВ ШИПШИНИ	51

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Кононюк В.Д.,

студентка 4 курсу

Житомирського державного університету ім. І.Франка

АНТРОПОГЕННІ ЗМІНИ В ЛАНДШАФТАХ

Останнім часом все частіше постає питання змін ландшафтних структур. І все гостріше це питання починає стосуватись України, її регіонів в цілому і Житомирської області зокрема. Адже антропогенний вплив на структуру збільшується, а це призводить до незворотніх змін місцевості. Людина втручається майже у всі ландшафтні одиниці, і тому звичайно є зміни, які несуть за собою вкрай негативні наслідки. За останніми показниками не змінених ландшафтів в Україні майже вже не залишилось.

Формування сучасних ландшафтів України відбувалося в період голоцену, тобто під час останнього зледеніння (впродовж 12 тис. років).

Ландшафт – це генетичний однорідний природний територіальний комплекс, який має єдиний геологічний фундамент, один тип рельєфу, однаковий клімат і складений із властивого тільки даному ландшафту набору динамічно сполучених основних і другорядних урочищ, що закономірно повторюються у просторі [2, ст. 33].

Класифікуючи ландшафти, географи беруть до уваги їх історію розвитку, походження, взаємозв'язки між їхніми компонентами, ступінь їх змінності під впливом господарської діяльності (сільськогосподарської), закономірності просторової диференціації.

Все це відображає суть ландшафтно-генетичного принципу виявлення природно-територіальних комплексів (ПТК), а також місце серед класифікаційних одиниць [5].

В Україні поширені різноманітні природні ландшафти — закономірні сполучення гірських порід, рельєфу, клімату, вод, ґрунтів, рослинності, тваринного світу, які сформувались у процесі історичного розвитку її території.

Вони виникають внаслідок взаємодій різних чинників (сонячної радіації, земної поверхні, атмосферної циркуляції).

Щодо класифікацій антропогенних ландшафтів, то їх є багато, але єдиної думки з цього питання поки що немає. Критичний аналіз та огляд перших класифікацій антропогенних ландшафтів зроблено у працях С.В. Калесніки, Ю.Г. Тютюнника, Ф.М. Мількова, А.Г. Ісаченка, В.С. Жекуліна, Л.І. Воропай, Ю.Г. та ін. Саме їх праці були основою подальших класифікацій.

Якщо розглядати самі перші класифікації, то можна стверджувати, що за змістом вони були однакові, хоча за формою та використанням різних нових термінів були різноманітними [1, ст. 56].

Класифікація ландшафтів має велике організуюче значення як основа для дослідження, картографування і наукового опису ландшафтів всієї Землі або якоїсь її частини. Кількість конкретних ландшафтів на земній кулі повинна вимірюватися п'яти- або шестизначною цифрою. З практичною метою (наприклад, при оцінці природних умов для розвитку сільського господарства або для меліоративних чи природоохоронних заходів) буває надто складно і навіть недоцільно досліджувати та оцінювати кожний ландшафт окремо [2, ст. 43].

Природні, природньо-антропогенні, антропогенні процеси і явища, є досить важливим показником природно-географічних можливостей і умов природокористування в регіоні.

В першу чергу привертають на себе увагу ті, які погіршують якісні характеристики ресурсів певного ландшафту і в свою чергу негативно впливають на організацію раціонального природокористування регіону [3, ст. 98].

Але оскільки ландшафти є стійкими та цілісними утвореннями, то існування їх характеризується численними взаємозв'язками і взаємодією між компонентами.

Вивчення всіх фізико-географічних процесів є необхідним, задля оцінки й прогнозування їх характеристики стану природного середовища. Несприятливими фізико-географічними процесами являються: зсуви, ерозія, суфозія, дефляція, карст, селі, засолення, підтоплення, просідання [3, ст. 99].

Щодо самого дослідження несприятливих фізико-географічних процесів поряд з геоecологічним аналізом території, він є основою оцінки сучасного стану і функціональних властивостей ландшафтного комплексу такого регіону, як Житомирська область, з різноманітними природними умовами, що ускладнює прийняття типових

рішень природоохоронного характеру. На території Житомирщини найбільш виразний характер мають такі різноманітні фізико-географічні процеси: заболочення, ерозія, зсуви, підтоплення, дефляція [3, ст. 100].

Зазвичай антропогенна денудація і акумуляція розвивається на ділянках видобування будівельних матеріалів, а у відпрацьованих кар'єрах відбувається замулення та заболочення, площинна й лінійна ерозія. В області близько 12 тис. га земель є зміненими саме гірничими розробками, вони призводять до порушення всіх природних ландшафтів.

Якщо говорити за аналіз антропогенного впливу на навколишнє природне середовище Житомирської області, то він дозволяє виявити ряд головних складових антропогенного впливу на ландшафтні комплекси таких, як: сільськогосподарське використання земель, добування корисних копалин відкритим способом, меліорація, селітебний фактор, радіаційне навантаження. Щодо нерівномірного поширення сучасних природно-антропогенних несприятливих явищ і процесів по площі та інтенсивність їх прояву є у прямій залежності від строкатості природних умов Житомирської області і господарської діяльності людини [3, ст. 102].

Сьогодні, також одним з головних завдань у справі охорони природи є створення «еталонів природи» – заповідних територій (природоохоронних територій), які дають змогу зберігати типові стійкі природні комплекси, що утворилися внаслідок багатовікової еволюції.

Під час бурхливого розвитку гранітної промисловості, масових вирубок лісів, інтенсивному будівництві, розширенні мережі транспортних шляхів, забрудненні територій в Коростишівському районі, відбувається швидке зменшення видового складу рослинного і тваринного світу. І з такими темпами ми б прийшли до того, що наступне покоління могло б бачити деякі тварини і деякі види рослин тільки на малюнках. Саме тому, люди завдячують створенню заповідних територій[4].

Коростишівський район Житомирської області має на своїй території багато важливих з екологічної і природоохоронної точок зору природних ділянок. Тут знаходиться значна частина лісових масивів, скелястих каньйонів, водних об'єктів, які потребують охорони від негативного антропогенного впливу та могли б отримати статус природоохоронних територій[4].

Література:

1. Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. Частина І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство / Г.І.Денисик. – Вінниця: ПП «ТД Видавництво Едельвейс і К», 2012. – 305 с.
2. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства: курс лекцій для студентів географічних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів. - Київ - Кам'янець-Подільський: "Абетка-НОВА", 2002. - 184 с.
3. Нестерчук І.К. Геоecологічний аналіз: концептуальні підходи, сталий розвиток : монографія. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – 312 с.
4. Слівінський В. М. Коростишівщина. Історико-краєзнавчий нарис. – Житомир: ПП «Житомироблдрукарня», 2014. – 316 с.
5. Шищенко П. Г. Географія. Навчальний посібник для старшокласників та абітурієнтів / [Шищенко П. Г., Олійник Я. Б., Степаненко А. В., Масляк П. О.]. – К.: Знання, 2004. – 455 с.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Юричина І.А.,

*викладач - стажист кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та прав імені Леоніда Юзькова*

УДОСКОНАЛЕННЯ НАПРЯМІВ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Необхідною умовою стабільного розвитку суспільства та ефективного функціонування держави є забезпечення балансу загальнодержавних інтересів з інтересами населення регіонів і територіальних громад. Конституція України закріпила дві системи влади на місцях: місцеві державні адміністрації, які є місцевими органами виконавчої влади, та місцеве самоврядування, як публічну владу територіальних

громад. Конституція України гарантує місцеве самоврядування і тим самим не допускає можливості його підміни місцевими державними адміністраціями. Демократизація всіх сфер суспільного життя та побудова громадянського суспільства в Україні неможливі без проведення децентралізації і деконцентрації державних функцій і повноважень та втілення в життя принципів реального місцевого самоврядування. Отже, питання взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, необхідність утворення такої моделі управління, яка об'єднає широкий місцевий демократизм зі стабільною, відповідальною і сильною політикою держави на місцях, набувають особливої гостроти.

Відповідно до Конституції України носієм суверенітету та єдиним джерелом влади є народ, який здійснює її безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. У такий спосіб Основний Закон закріпив існування двох відносно відокремлених систем органів публічної влади: органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які покликані здійснювати відповідні управлінські функції в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України. Кожна із названих систем має свої особливості, які, власне, і надають можливість відокремити одну від іншої.

Вони різняться між собою за порядком утворення, за складом і структурою, за цілями і завданнями, за формами і методами діяльності, за характером і видами правових актів, які видаються органами, що входять до складу відповідної системи. Однак це не означає, що між системою органів державної влади та органами місцевого самоврядування існує непереборна межа. Їх об'єднує, насамперед, те, що вони є органами єдиної публічної влади, джерелом якої є народ.

Організація апарату державного управління та апарату місцевого самоврядування яскраво ілюструє наявність певного змістовного зв'язку між ними. Основою такого зв'язку є, по-перше, єдність влади, яку здійснюють органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування; по-друге, єдність функцій і завдань, які покликані здійснювати органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування; по-третє, єдність в основному принципів, на яких будується апарат державного управління і виконавчий апарат місцевого самоврядування. Це зумовлено тим, що органи місцевого самоврядування, функціонуючи на принципах децентралізації державного управління (правової, організаційної, фінансової автономії), беруть участь у реалізації в межах Конституції і законів України основних функцій і завдань держави.

З огляду на це можна говорити, що для ефективної реконструкції співвідношення державного управління і місцевого самоврядування необхідно:

1. Чітке наукове обгрунтоване визначення розподілу функцій та повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. До сфери компетенції обласних державних адміністрацій слід віднести питання контролю за дотриманням законодавства, організацію заходів загальнодержавного спрямування. За органами місцевого самоврядування слід закріпити функції надання громадських послуг, задоволення культурних, освітніх та інших потреб населення.

2. Удосконалення контролю за реалізацією делегованих повноважень. Необхідно закріпити процесуальні норми щодо здійснення контролю за виконанням делегованих повноважень та відповідальності за їх порушення. Голови місцевих державних адміністрацій мають бути наділені повноваженнями щодо зупинення незаконних актів органів місцевого самоврядування, які прийняті з питань виконання делегованих повноважень органів виконавчої влади.

3. Розширення практики укладання договорів та угод про спільну діяльність у різних сферах життя між органами влади на місцях, які можуть конкретизувати відповідно до закону їхні взаємні права та обов'язки.

4. Законодавче визначення та закріплення повноважень територіальних громад сіл, селищ, міст. За громадами слід закріпити визначення пріоритетів їх розвитку, затвердження найвагоміших правових актів. Необхідно значно розширити повноваження рад базового рівня та місцевих голів, які обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права у населених пунктах.

5. Зміцнення правових гарантій місцевого самоврядування, вдосконалення механізмів захисту прав та інтересів територіальних громад, органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

6. Зміцнення матеріальної і фінансової бази місцевого самоврядування. Зараз дуже гостро постає проблема, пов'язана з тим, що переважна більшість територіальних громад не має необхідної матеріально-фінансової основи, яка б могла забезпечити належний рівень соціальних послуг, що надаються в системі місцевого самоврядування.

Вирішення вище зазначених питань забезпечить належне співіснування двох систем управління – місцевих державних адміністрацій як низової ланки системи державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Отже, ґрунтуючись на вище зазначеному з впевненістю можемо стверджувати, що основними шляхами до зміцнення економіки регіонів України є:

1. Зміцнення бюджетної автономії на місцевому рівні, через надання муніципалітетам можливості мати власні джерела податків, управляти доходами субнаціонального рівня, включно із субвенціями;
2. Виділення коштів регіонам з Державного фонду регіонального розвитку, - щонайменше 10% мають виділятися на спортивні заклади і 10% - на проекти у сфері енергоефективності, - містить протиріччя з рухом в бік розширення автономії та не дозволяє розподіляти бюджетні ресурси відповідно місцевим пріоритетам.
3. Реформування державного управління земельними ресурсами, з тим, щоб органи місцевої влади мали більше свободи використати потенційні доходи від землекористування.
4. Чітке розмежування функцій між рівнями державного управління;
5. Децентралізація має відбуватися паралельно з вдосконаленням горизонтальної та вертикальної координації.
6. Необхідно підвищувати рівень прозорості та розвивати довіру до процесів децентралізації.
7. В процесі реалізації реформ децентралізації потрібно надавати простір експерименту й гнучкості.

Таким чином, сучасний стан державотворення в Україні вимагає якісного перетворення системи владних відносин як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях.

Література:

1. Гріневська С. М. Формування механізму саморозвитку регіону в умовах децентралізації управління. Економіка України. 2016 № 9. С. 56-69. URL <http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk201696>
2. Закон України «Про місцеве самоврядування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#xt>
4. Кульчицький М. І. Децентралізація як основа розбудови регіонів та підвищення фінансового забезпечення територій. Бізнес Інформ. 2016. № 4. С. 88-95. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf2016414>

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Білорус М.О.,

студентка Київського національного торговельно-економічного університету

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Сучасні умови господарювання (а саме ситуація, пов'язана з пандемією COVID 19) гостро поставили питання щодо готовності компаній реагувати та адаптувати свою операційну діяльність під нові умови. Для більшості компаній на перший план вийшли такі аспекти організаційної діяльності як фінанси, технології, маркетинг тощо. Але вже зараз стає зрозумілим, що саме сила та унікальність корпоративної культури можуть відіграти визначну роль в успіху компанії у кризовій ситуації. Компанії з потужною корпоративною культурою більш стійкі до змін завдяки командному духу та високому ступеню лояльності і прихильності працівників компанії.

Управління корпоративною культурою є важливим елементом у життєдіяльності компанії. Не дивлячись на те, що для багатьох поняття та роль корпоративної культури залишаються незрозумілими, їй потрібно приділяти багато уваги з боку керівництва.

Авдєєва А.В. та Цільмак О.М., проаналізувавши наукові погляди щодо генези феномену корпоративної культури виділили три етапи її становлення [1]:

I етап – зародження наукових поглядів щодо корпоративної культури та її складників (XIX ст. – 70-ті рр. XX ст.). Представниками цього етапу були Гельмут Карл Бернхард фон Мольтке, Ф. Тейлор, А. Файоль, М. Шериф, Е. Джакус та ін.

Иeman – активізація досліджень феномену корпоративної (організаційної) культури (80-ті рр. XX ст. – початок XXI ст). Представниками цього етапу були А. Кеннеді, П. Друкер, Е. Шейн, К. Камерон і Р. Куїнн, С.П. Роббінс, Р. Уотерман та ін.

Иeman – вітчизняні дослідження корпоративної культури (початок XXI ст. – досі). Представниками цього етапу були В. Співак, Ю. Палеха, Г. Хаст, Л. Карамушка, Н. Завацька, К. Гнєздлова, Н. Наконечна та ін.

Не зважаючи на широкий інтерес до феномену «корпоративної культури» на разі сьогодні не існує єдиного підходу до визначення цієї категорії.

Так, Полянська А. С. та Дюк О. М. визначають корпоративну культуру як сукупність зв'язків, що підтримують організаційні відносини людей та засновані на формальних і неформальних правилах і нормах поведінки людей як усередині підприємства, так і за його межами [4].

Апостолок О.З. стверджує, що корпоративна культура – це система цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, дійових принципів, норм поведінки, традицій, ритуалів, які складаються в організації та приймаються її більшістю [2].

Дюк О. М. розглядає корпоративну культуру як набір певної сукупності матеріальних і духовних елементів, що дозволяють розкривати прихований людський потенціал та стають об'єднуючою ланкою для персоналу, різних підрозділів або підприємств, які спільними зусиллями прагнуть досягнути поставленої цілі, підвищити конкурентоспроможність на ринку [3].

У межах наукових шкіл реалізуються чотири наукові підходи до розгляду корпоративної культури: як системи переконань, як обрядів і символіки, як правил і норм, як зразків поведінки індивіда (групи). Когнітивний підхід акцентує увагу дослідників на системі знань, уявлень, правил, вірувань, колективній свідомості персоналу. При описовому (описовому) підході корпоративна культура характеризується як результат діяльності підприємства. Корпоративна культура розглядається також як оцінка, і як спосіб діяльності підприємства, як його соціокультурний ресурс. Згідно з символічним підходом, в дослідженні корпоративної культури значну роль відіграють символи (емблеми, міфи, звичаї), розвивається «символічний менеджмент». Відповідно до систематичного підходу, корпоративна культура містить зразки поведінки персоналу, а також вірування, ідеї, цінності співробітників [5].

В будь-якому випадку, незалежно від підходу до визначення корпоративної культури об'єднує працівників та робить компанію унікальною.

Потужна корпоративна культура – це культура єдина для всіх працівників компанії, що виражає її цінності та принципи. Саме в умовах пандемії COVID 19, як кризової ситуації для багатьох компаній, стало зрозуміло, чи поділяються працівниками прописані у внутрішніх документах принципи корпоративної культури компанії. Пандемія продемонструвала, які компанії халатно ставилися до корпоративної культури: їх працівники відмовляються з розумінням ставитися до тимчасових труднощів, пов'язаних з кризою, і звільняються. Працівники ж компаній з потужною корпоративною культурою готові працювати навіть у складні для неї часи, хоча слід зазначити що і в них сила корпоративної культури з часом послаблюється.

Отже, кризова ситуація, що спостерігається у більшості вітчизняних організацій викликана не лише економічною кризою в країні, а й ситуацією з пандемією, призвела до ускладнення стосунків між керівниками та працівниками, погіршення соціально-психологічного клімату та робочої атмосфери. В наслідок цих змін відбулося підвищення рівня конфліктів та стресів, послаблення фізичного та емоційного здоров'я працівників, і, відповідно, зниження лояльності працівників до компанії. Також слід звернути увагу на те, що в період кризи, спричиненої пандемією COVID 19, відбувається погіршення кваліфікаційного потенціалу працівників за рахунок зниження їх працездатності, ініціативності, віри у завтрашній день. Як бачимо, спостерігається де мотивація працівників, яку в період кризи можна подолати за рахунок розробки дієвих інструментів корпоративної культури.

В період кризових ситуацій працівники як ніколи потребують поведінкових орієнтирів з боку керівників компанії, і якщо слова керівників не збігаються з їх діями, то відбувається знецінення цінностей в очах працівників, що в подальшому впливає на їх довіру, мотивацію та продуктивність. Це говорить лише про те, що для того, щоб працівники поділяли та наслідували цінності, їх потрібен реальний приклад.

Більшість компаній в період пандемії (самоізоляції) перевели своїх працівників на віддалену систему роботи, що призвело до втрати у працівників відчуття причетності до загальної справи. Але підтримувати командний дух можна і віддалено – за допомогою он-лайн конференцій, дзвінків тощо. керівництво має інформувати працівників про те, що відбувається в компанії, які заходи робить керівництво задля зниження впливу негативних факторів. Таким чином працівники будуть відчувати себе частиною команди та підтримувати корпоративних дух.

Особливо гостро в період кризи працівниками сприймається ситуація щодо ігнорування з боку керівництва їх успіхів та досягнень. Тож керівникам ні в якому разі не слід забувати і про необхідність заохочувальних та мотивуючих листів і звернень.

Також віддалена система роботи в певному ступені призводить до відчуття у працівника професійної нереалізованості (певні знання та навички, вагомі для працівника, він не може реалізувати виконуючи поставлені завдання не на своєму конкретному робочому місці). В такій ситуації керівникам підприємства можна використати інструменти вертикального розширення робіт (надаючи їм право самостійно приймати рішення щодо підбору засобів та методів роботи, здійснення самостійного контролю за виконанням робіт тощо), тим самим перенаправляючи їх зусилля в інших бік та підвищуючи в них відчуття професійної самореалізації.

Слід також пригадати, що частиною корпоративної культури є корпоративні міфи, легенди, чутки, які в період кризи можуть стати негативними і завдати шкоду компанії. Одним з ключових способів усунення негативних міфів є налагодження чітких комунікацій всередині компанії, які усувають невизначеність та роз'яснюють зміст рішень, що приймаються в організації. Стає все більш звичною для багатьох компаній ситуація зі збільшенням кількості працівників, яких компанія змушена звільнити у зв'язку з ситуацією, пов'язаною з COVID 19. Але і з цієї ситуації можна вийти красиво, не завдаючи шкоди іміджу компанії. Керівництво компанії може використати процедуру аутплейсменту по відношенню до звільнених працівників. Основна мета аутплейсменту – допомогти співробітникам, які потрапили під скорочення, адаптуватися в нових для них обставинах на ринку праці, виробити власну стратегію пошуку відповідного робочого місця і, врешті-решт, знайти роботу [6].

Отже, сьогодні триває процес становлення корпоративної культури як інструменту визначення рівня майстерності персоналу і керівництва працювати ефективно за будь-яких умов. Поряд з цим, з впевненістю можна стверджувати, що корпоративна культура є важливим організаційним елементом в умовах кризи, пов'язаної з пандемією.

Список використаних джерел:

1. Авдєєва А.В., Цільмак О.М. Етапи становлення та розвитку наукових поглядів стосовно феномену «корпоративна культура». / *Південноукраїнський часопис*. №3, 2019. С.183-187
2. Апостолук О.З. Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства в підвищенні його конкурентоспроможності. / *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 2. С. 68–73.
3. Дюк О. М. Дослідження сутності та змісту поняття "корпоративна культура підприємства" в сучасних умовах розвитку / *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 5. С. 99-103.
4. Полянська А. С., Дюк О. М. Формування моделі корпоративної культури в діяльності вітчизняних підприємств // *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(2). С. 9-16
5. Попик М.М., Шулла Р.С., Ханас У.Я. Корпоративна культура підприємств сфери туризму та індустрії гостинності: сутнісно-структурний аналіз / *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 4. С. 112-119.
6. Хитра О.В., Вихованчук М.В. Особливості застосування технології аутплейсменту в управлінні вивільненням персоналу / *Економічні студії*. Вип. 2020. Вип. 1(27). С. 205-212

Боровська А.О.,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державного університету «Житомирська політехніка»*

ПОНЯТТЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Світові тенденції свідчать про те, що частка послуг в загальному обсязі ринку постійно зростає. Що стосується України, то відставання у сфері послуг значною мірою зумовлено тим, що на підприємствах сфери послуг фактично відсутні методики впровадження і застосування систем управління якістю послуг. Крім того, підприємства не усвідомлюють, що ринок товарів швидкими темпами переростає в ринок послуг.

Підвищення ролі соціально-економічного фактору часу в сучасному житті набуло жорсткої вимоги, щодо скорочення затрат часу на придбання товарів, змінило уявлення про якість торгівлі і торговельних послуг. Саме тому сьогодні особлива увага повинна надаватися впровадженню прогресивних систем торговельного обслуговування. Основна вимога, яка ставиться до цих систем з боку покупців – відчутне зниження затрат часу на придбання товарів за умов розширення асортименту товарів, збільшення обсягів послуг і підвищення їх якості. Однак система масового товаропостачання населення через торговельні підприємства орієнтована на потік покупців, самообслуговування, групову, масову рекламу й інформацію покупців.

Якість обслуговування – це комплексна категорія, один з найважливіших показників ефективності функціонування підприємств, об'єкт аналізу, планування і управління. Головною складовою всієї системи якісного обслуговування є якість послуг.

Дослідивши праці науковців, які аналізували сутність категорії «якість», було помічено багатоаспектність даного поняття та взаємоузгодженість підходів до трактування. Поняття якості розглядається у багатьох джерелах, тож вважаємо за доцільне дослідити наукові підходи до визначення даної категорії (табл. 1).

Таблиця 1.

Наукові підходи до визначення поняття «якість»

Автор	Визначення поняття
Сицко В.Є. [6]	Якість – це комплексне інтегруюче поняття всіх сторін продуктивної діяльності, направленої на задоволення багатообразних потреб суспільства і кожної людини
Боженко Л.І. [1]	Під якістю продукції слід розуміти сукупність її основних корисних властивостей, що забезпечують задоволення певних потреб користувача при застосуванні цієї продукції за цільовим призначенням
Сиченко В.Г. [5]	Якість виробу або послуги можна визначити як загальну сукупність технічних, технологічних і експлуатаційних характеристик виробу або послуги, за допомогою яких виріб або послуга відповідатимуть вимогам споживача при їх експлуатації.
Бичківський Р. [7]	Сукупність характеристик об'єкту, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені або передбачувані потреби
Шаповал М.І. [9]	Якість продукції – сукупність властивостей продукції, що обумовлюють її здатність задовольняти певні особисті і виробничі потреби відповідно до її призначення
Гличев А.В. [2]	Сукупність властивостей і характеристик продукції, рівень або варіант яких формується виробниками (постачальниками) при її створенні в цілях задоволення встановлених (або передбачуваних) потреб
Койфман Ю.І. [3]	Якість – ступінь, з яким сукупність власних характеристик виконує вимоги споживача

Отже, на підставі дослідження існуючих підходів до визначення поняття «якість» можемо запропонувати власне визначення якості послуг, як сукупності явних та неявних характеристик послуги (в т.ч. торговельної), що визначають міру задоволеності потреб споживача у процесі купівлі

У міждержавному досвіді щодо визначення якості обслуговування виділяється два підходи [8]:

- якість обслуговування визначається на основі оцінки корисних характеристик процесу надання послуг;
- оцінка недоліків в процесі обслуговування клієнтів.

Згідно першого підходу критерієм високої оцінки якості обслуговування є наявність корисних властивостей і особливостей процесу надання послуг, які зумовлюють задоволення у клієнтів.

Сутність другого підходу пов'язується з відсутністю недоліків обслуговування, що сприяє досягненню високого рівня якості обслуговування.

Отже, якість торговельного обслуговування – це сукупність ознак і показників, які дозволяють установити ступінь відповідності основних і допоміжних торговельно-технологічних процесів у торговельному підприємстві вимогам споживачів.

Для досягнення високого рівня якості обслуговування, зафіксованого у зовнішніх і внутрішніх стандартах, суб'єкти роздрібної торговельної діяльності повинні вирішити три такі проблеми:

- 1) прийняти рішення про потенційний рівень сервісу, що може бути наданим суб'єктом торгівлі споживачам (установити внутрішній стандарт обслуговування);
- 2) розробити стратегію і передбачити низку тактичних заходів для усунення виявлених недоліків у фактичному рівні якості сервісу проти зафіксованого стандарту;

3) установити пріоритетні цілі для подолання різниці між реальним рівнем якості обслуговування і стандартним.

Обслуговування справді високого рівня, що цілком відповідає найвищим потребам і запитам споживачів, може бути забезпечене лише тими учасниками товарного ринку, які прагнуть до досягнення вимог найвищих стандартів.

Якість обслуговування покупців у магазині формується значною кількістю елементів, які відіграють немалу роль у забезпеченні його належного рівня. Слід розрізняти зовнішні елементи, які визначають рівень якості торговельного обслуговування в усіх торгових об'єктах залежно від стану структурно-територіальної організації роздрібної торгової мережі в конкретному населеному пункті, та внутрішні елементи, характерні для окремого торгового об'єкта [4].

До зовнішніх елементів, що визначають якість системи торговельного обслуговування в цілому, належать:

- забезпечення населення необхідною кількістю різних видів і типів об'єктів торгівлі за спеціалізацією та розмірами;
- оптимальне співвідношення магазину і позамагазинних форм продажу товарів, у тому числі традиційних (ринків, дрібнороздрібної торгової мережі) і новітніх, створених на основі застосування комп'ютерної і телекомунікаційної техніки та технологій;
- раціональне розміщення торгових об'єктів на території населеного пункту.

Вкрай важливу роль у системі торговельного обслуговування покупців відіграє персонал. Отже, можемо сформулювати головні вимоги якісного обслуговування щодо персоналу у торговельних підприємствах:

- ввічливість – персонал повинен бути люб'язним, привітним, уважним у стосунках з клієнтами;
- компетентність – незалежно від посадових обов'язків персонал повинен володіти необхідними знаннями і навиками, здобутими в процесі професійного навчання і стажування;
- комунікабельність – швидка реакція персоналу і виконання у найкоротші терміни побажань клієнтів;
- розуміння темпераменту клієнта – персонал торговельного підприємства повинен розуміти особливості психології кожного клієнта;
- торговельні підприємства та їх послуги повинні бути безпечними для життя та здоров'я клієнта, комфортними, персонал повинен користуватись довірою клієнта;
- доступність – послуги з обслуговування клієнтів повинні бути доступними в потрібний час і потрібному місці в необхідному обсязі.

Отже, узагальнюючи вищезазначене, можемо стверджувати, що якість обслуговування є однією з ключових характеристик у сфері діяльності торговельного підприємства. Під якістю обслуговування пропонуємо розуміти сукупність явних та неявних характеристик послуги (в т.ч. торговельної), що визначають міру задоволеності потреб споживача у процесі купівлі. Якість обслуговування формується під впливом значної кількості факторів, проте одним з визначальних є кваліфікованість торговельного персоналу, що визначає відповідні вимоги до працівників торговельного підприємства.

Література:

1. Боженко Л.І. Управління якістю, основи стандартизації та сертифікації продукції: навч. посіб. Львів, 2005. 204 с.
2. Гличев А.В. Основы управления качеством . М.: РИА, 2004. 177 с.
3. Койфман Ю.І., Герус О.В., Кисельова Т.М. Міжнародна стандартизація та сертифікація систем якості : довідник. К., 2006. 401 с.
4. Куликов Ю.А. Экономические аспекты систем качества. Методы менеджмента качества. 2011. № 5. С. 15–20.
5. Сиченко В.Г., Ткаченко О.П. Управління якістю продукції : Монографія; За заг. редакцією Сиченка В.Г. К.: Віче, 2016. 576 с.
6. Сыцко В.Е. Управление качеством: учеб.–метод. пособие / под общ. ред. В.Е Сыцко. Минск: Выш. шк., 2016. 192 с.
7. Бичківський Р.В., Столярчук П.Г., Сопільник Л.І., Калинський О.О. Управління якістю. Сертифікація: [навч. посіб.]. К.: Школа, 2005. 432 с
8. Хисрик Роберт Д. Торговля и менеджмент продаж. М. : Информационно-издательский дом «Филинь», 2006. 368 с.
9. Шаповал М. І. Менеджмент якості. К.: Т–во «Знання», КОО, 2003. 511 с.

Кондратенко Н.Д.,
*доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

Інформація, у наш час, стає основним елементом бізнесу. Той, хто володіє інформацією має переваги перед своїми конкурентами. Поширення інформації здійснюється по світових телекомунікаційних мережах (наприклад, Internet) і через засоби масової інформації. Характерною рисою сучасного суспільства є його цифровізація – активна розробка й впровадження в усі сфери людської діяльності інформаційних технологій і засобів поширення та використання.

Проте, варто наголосити на тому, що вплив цифровізації та розвитку інформаційних технологій на економіку та соціум є неоднозначним, оскільки з активним розвитком та розширенням потенціалу інформаційних технологій відбувається розвиток економіки на новому рівні взаємодії всіх її елементів, в той самий час відбувається процес руйнування старої системи розподілу благ, ресурсів, а також руйнування звичної системи виробництва.

Стан інформаційної нерівності суспільства, окрім маніпулювання суспільною та індивідуальною свідомістю, може призвести до такого негативного наслідку, як поширення злочинів пов'язаних з інформацією. В першу чергу, це стосується порушення права власності на інформацію.

При цьому обсяги можливих інформаційних злочинів дуже великий: від нанесення шкоди особі внаслідок викрадення, знищення, спотворення персональних даних до виникнення соціальних, правових, економічних та політичних проблем суспільства, пов'язаних з кіберзлочинністю та корупцією на різних рівнях, яка призводить до руйнування засад демократичного суспільства окремої країни.

Підтвердженням цього факту є ряд проведених досліджень. Відповідно до дослідження компанії PwC «Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій» до економічних злочинів та шахрайств, з якими стикаються компанії України та світу в 2018 р. належать ряд злочинів та шахрайств, відображених на рис. 1.

Технологічний псевдоморфоз, заповнення соціокультурних і політичних форм, що склалися, новою технологічною субстанцією, інформаційними й комунікаційними мережами, несе небезпеку створення непередбачених інструментів для розв'язання конфліктів і криз у суспільстві. Серйозні наслідки може мати несанкціоноване втручання в секретні інформаційні ресурси держави, особливо ядерних держав, або спроби маніпуляції інформацією в інтересах якого-небудь терористичного угруповання або в інтересах однієї групи країн проти інших країн. У такій ситуації розвинені держави змушені витратити величезні фінансові кошти на захист національних електронних ресурсів, інформаційну безпеку.

Під **інформаційною безпекою** звичайно розуміється захищеність інформаційної системи від випадкового або навмисного втручання, що наносить збиток власникам або користувачам інформації.

Універсальність, скритність, багатоваріантність форм програмно - апаратної реалізації, радикальність впливу, достатній вибір часу й місця застосування, нарешті, економічність, роблять інформаційну зброю надзвичайно небезпечною. Вона легко маскується під засоби захисту, наприклад, інтелектуальної власності і дозволяє навіть вести наступальні дії анонімно, без оголошення війни.

Проблемою є і те, що багато людей використовують програмне забезпечення з нелегальних джерел. Згідно з дослідженням BSA, (це дослідження охопило близько 15 тис. користувачів і 32 країни, які представляють більш 90% світового ринку програмного забезпечення. Середній показник у підсумку склав 47%), найбільше користувачів, що одержують програмне забезпечення з нелегальних джерел, у Китаї, за ним ідуть Нігерія, В'єтнам, Україна, Малайзія, Таїланд, Індонезія, Саудівська Аравія, Південна Корея й Мексика.

Зокрема в Україні 69% користувачів комп'ютерів використовують програмне забезпечення, отримане з нелегальних джерел.

Небувалим можливості для дублювання й поширення оригіналів створила діджиталізація, що завдає удару по існуючим законам про авторські права й підриває саму ідею авторства. Оскільки «дзеркальні» сайти можуть пересуватися по всій планеті й відтворюватися в будь-який момент та в будь-якій кількості, то контроль практично неможливий.

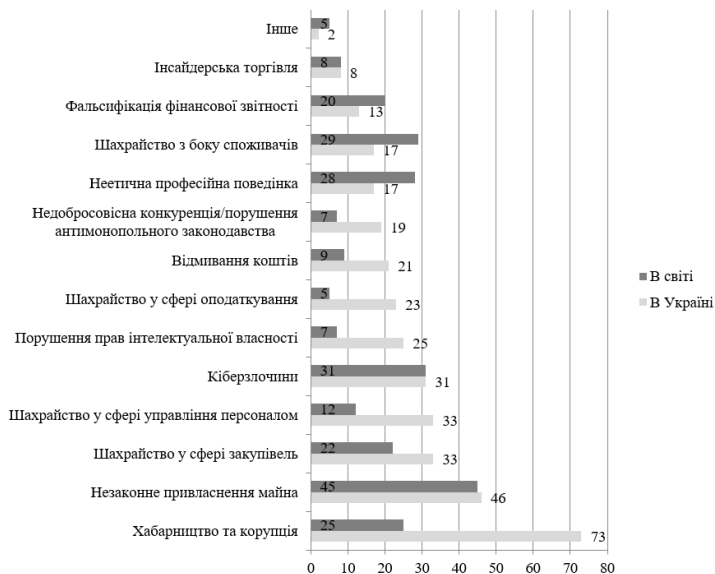

Рис. 1 - Види економічних злочинів та шахрайств з якими стикалися компанії в Україні та в світі в 2018 р., у %
Джерело: Побудовано автором на основі результатів досліджень [1].

Звідси випливають серйозні проблеми юрисдикції, оскільки необхідно визначитися, законодавство якої країни використовувати в кожному випадку окремо.

Отже, проблеми інформаційної безпеки досить різноманітні та практично нескінченні, що потребує підвищеної уваги науковців та практиків до аналізу та вирішення цієї проблеми в умовах цифрової трансформації економіки.

Література:

1. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій. PwC. 2018 р. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf> (дата звернення 27.10.2020).]

Корецька Н.І.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Мартинюк Н.І.,
студентка.

Луцький національний технічний університет

МЕТОДИКА ОЦІНКИ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Успішне функціонування підприємства, забезпечення високого рівня його конкурентоспроможності, кадрової політики, взаємовідносин в колективі та позитивного іміджу в цілому залежить від ефективності системи менеджменту і процесу прийняття та реалізації управлінських рішень, які, в свою чергу, дозволяють вчасно виявляти сильні та слабкі сторони, реагувати на них та формувати механізм підвищенню рівня якості управлінської діяльності.

Механізм прийняття та реалізації управлінських рішень досліджували у своїх працях відомі класики-науковці М. Мескон, М. Альберт, Ф. Ходоурі, ін. та вчені: Л. Даниленко, Л. Карамушка, Н. Коломінський, І. Мороз, М. Мурашко, Є. Ходаківський, І. Шоробура та ін.

Оцінка рівня ефективності діяльності, в першу чергу, повинна визначити її результат, встановивши, які управлінські рішення, прийняті та реалізовані у процесі діяльності, були помилковими і негативно вплинули на кінцевий результат або позитивними і підвищили рівень ефективності діяльності підприємства.

В цілому менеджери підприємства задля максимізації рівня прибутковості, досягнення стратегічних цілей та мінімізації ризиків повинні вчитися розуміти, прийняття та реалізація яких рішень дасть найбільший ефект. Для цього вони повинні оптимізувати процес прийняття та процес реалізації управлінських рішень шляхом здійснення оцінки їх ефективності.

Представники класичної теорії під «ефективністю» розуміють співвідношення витрат і результату, загальному в менеджменті вона визначається як досягнення максимального результату за умови понесення мінімальних витрат [1, с. 89], а в теорії прийняття управлінських рішень рівень ефективності – це найбільш загальна характеристика результативності процесів, що об'єктивно показує ступінь досягнення мети з урахуванням витрат ресурсів і часу на певному етапі.

На думку Приймака В. М., рівень ефективності рішень менеджменту – це рівень сукупної результативності, визначена за підсумками підготовки, формування та реалізації управлінського рішення, що визначається як відношення результату рішення до витрат, що зумовили його отримання. При цьому методами оцінки рівня ефективності прийняття і реалізації управлінських рішень він вважає [2, с. 199]: непряме порівняння різних варіантів; кінцевий результат діяльності; безпосередній результат діяльності; принцип Парето; АБВ; прискорений аналіз Ейзенхауера тощо.

Фатхутдинов Р. А. виділяє наступні методи оцінки рівня ефективності прийняття і реалізації управлінських рішень [3, с. 164–171]: метод коректувань; експертиза з використанням статистичних методів; технологія процесів.

Борщ В. І. пропонує рівень ефективності прийняття і реалізації управлінських рішень оцінювати, використовуючи систему локальних показників, яка включає [4, с. 153]:

- показники першої групи: поточної ефективності (дієвості) та кінцевої ефективності (результативності);
- показники другої групи: ефективності (ризикованість, обґрунтованість, часові витрати); ефективності щодо прийняття і реалізації управлінського рішення (конфліктність, колізійність); ефективності його реалізації (стан досягнення мети, існування альтернативного вибору).

Поряд з кількісними методами використовуються і якісні методи: експертна оцінка, узагальнення незалежних характеристик, багатокритеріальний аналіз, змістовий аналіз та інші.

Балабанюк Ж. М. наголошує, що оцінка процесу прийняття та реалізації управлінських рішень повинна показувати не лише загальний рівень ефективності/ неефективності, а й отримані наслідки і можливості, їх вплив на функціонування підприємства у майбутньому [5].

Загалом важко виділити найбільш об'єктивний метод здійснення оцінки рівня ефективності прийняття та реалізації управлінських рішень на підприємстві. Але, взявши за основу позицію Гавкалової Н. Л. [6, с. 335–344] і Подольчак Н. Ю. [7, с. 108–113] запропонуємо методику для проведення діагностики (табл. 1).

Таблиця 1.

Методика оцінки рівня ефективності прийняття та реалізації управлінських рішень на підприємстві

Показник	Формула
<i>Показники ефективності прийняття управлінських рішень</i>	
Рівень чіткості	$R_{\text{ч}} = (УР_{\text{пр}} - УР_{\text{пр}_0}) / УР_{\text{пр}}$, (1.1)
Рівень структуризації	$R_{\text{стр}} = (УР_{\text{пр}_6} + УР_{\text{пр}_{\text{м}}}) / УР_{\text{пр}}$, (1.2)
Рівень альтернативності	$R_{\text{ал}} = A / УР_{\text{пр}}$, (1.3)
Рівень порівняння варіантів	$R_{\text{пор}} = (УР_{\text{пр}} - УР_{\text{пр}_3}) / УР_{\text{пр}}$, (1.4)
Обсяг опрацьованої інформації	$I_{\text{опр.}} = (Вар_1 * D_1 + Вар_2 * D_2 + \dots + Вар_n * D_n) / УР_{\text{пр}}$, (1.5)
Рівень фінансових витрат	$R_{\text{фв}} = B / Вв$, (1.6)
Рівень часових витрат	$R_{\text{чв}} = Чв / УР_{\text{пр}}$, (1.7)
Рівень обґрунтованості	$R_{\text{обгр}} = I_{\text{н}} / I_{\text{отр}}$, (1.8)
Рівень залучення працівників	$R_{\text{зал}} = Ч_{\text{зал. пр}} / Ч_{\text{заг}}$, (1.9)

Показники ефективності реалізації управлінських рішень	
Рівень досягнення цілей	$K_{доc} = Ba_{гц} * P_{ц1} + Ba_{гц} * P_{ц2} + \dots + Ba_{гц} * P_{цm} / UP_{пр}, \quad (1.10)$
Рівень колізійності	$R_{кол} = (UP_{пркол} + UP_{прс} + UP_{прн}) / UP_{пр}, \quad (1.11)$
Рівень конфліктності	$R_{конф} = K_{ф. конф} / K_{з. конф}, \quad (1.12)$
Терміновість доведення до виконавців	$T_{дов} = T_{д} / T_{зг}, \quad (1.13)$
Рівень альтернативності	$Ra = K_a / UP_{пр}, \quad (1.14)$
Рівень оцінки виконавцями	$Ro_{ц} = (UP_{прв} + UP_{прзп}) / UP_{пр}, \quad (1.15)$
Рівень відповідності тенденціям зовнішнього середовища	$R_{відп} = (UP_{првідп} + UP_{прневідп}) / UP_{пр}, \quad (1.16)$
Рівень витратності	$R_{витр} = Ov / Ov_{риз}, \quad (1.17)$

Примітка: 1. Сформовано на основі даних джерел: [6, с. 335–344; 7, с. 108–113]

2. Позначення:

$UP_{пр}$ – кількість прийнятих управлінських рішень, од.; $UP_{прс}$ – кількість управлінських рішень, прийнятих із ефективними критеріями, од.; $UP_{прб}$ – кількість прийнятих бюрократичних управлінських рішень, од.; $UP_{прн}$ – кількість прийнятих нечітких управлінських рішень, од.; A – кількість альтернатив, од.; $UP_{прз}$ – кількість порівняльних варіантів управлінських рішень, що приймаються, од.; $Ba_{гц}$ – вагомість джерела, %; D – кількість джерел отримання інформації, од.; n – кількість джерел, од.; B – витрати на прийняття управлінських рішень, тис. грн.; $Bв$ – валові витрати, тис. грн.; $Чв$ – часові витрати на прийняття управлінських рішень, год.; $Ін$ – необхідний обсяг інформації для прийняття раціональних управлінських рішень в загальному обсязі інформації щодо них, %; $Іотр$ – отримана інформація, %; $Чзал. пр.$ – чисельність працівників, залучених до процесу прийняття управлінських рішень, ос.; $Чзаг$ – загальна чисельність працівників, ос.; $Ba_{гц}$ – вагомість досягнених цілей, %; $P_{ц}$ – рівень досягнення цілей, %; m – кількість цілей, од.; $UP_{пркол}$ – колізійні рішення, що суперечать чинним нормативно-правовим актам, од.; $UP_{прс}$ – колізійні рішення, що суперечать цілям і стратегії підприємства, од.; $UP_{прн}$ – колізійні рішення, що суперечать внутрішньо-корпоративним нормам і правилам, од.; $K_{ф. конф}$ – кількість функціональних конфліктів при реалізації управлінських рішень, од.; $K_{з. конф}$ – загальна кількість конфліктів у процесі реалізації управлінських рішень, од.; $T_{д}$ – середній час доведення управлінських рішень до виконавців, год.; $T_{зг}$ – середній час реалізації управлінських рішень, год.; ос.; K_a – кількість альтернатив реалізації управлінських рішень, од.; $UP_{прб}$ – кількість прийнятих управлінських рішень, що були нереалізовані через відмову їх виконання, од.; $UP_{прзп}$ – кількість прийнятих управлінських рішень, реалізованих із запізненням або за принципом «італійського страйку», од.; $UP_{првідп}$ – кількість прийнятих управлінських рішень відповідно до тенденцій зовнішнього середовища, од.; $UP_{прневідп}$ – кількість управлінських рішень, що не відповідають тенденції зовнішнього середовища, од.; Ov – обсяг можливих витрат внаслідок реалізації управлінських рішень, тис. грн.; $Ov_{риз}$ – обсяг витрат на формування методів зниження рівня ризику, тис. грн.

На основі визначених значень показників визначимо індекси ефективності прийняття/реалізації управлінських рішень на підприємстві за формулою:

$$I_{пр.упр.ріш.} / I_{реал.упр.ріш.} = \frac{\sum_{i=1}^n P_1 + P_2 + \dots + P_i}{n}, \quad (1.18)$$

де $P_1, P_2, \dots, P_3$ – показники оцінки рівня прийняття/реалізації управлінських рішень на підприємстві;

n – кількість показників оцінки рівня ефективності прийняття/реалізації управлінських рішень на підприємстві.

Розрахуємо інтегральний індекс ефективності процесу прийняття і реалізації управлінських рішень на підприємстві з використанням визначених значень індексів:

$$I_{еф.упр.ріш.} = \frac{\sum_{i=1}^n I_{пр.упр.ріш.} + I_{реал.упр.ріш.}}{n}, \quad (1.19)$$

де $I_{пр.упр.ріш.}$, $I_{реал.упр.ріш.}$ – індекс оцінки рівня процесів прийняття/реалізації управлінських рішень на підприємстві;

n – кількість індексів оцінки.

Індекси та інтегральний індекс рівня процесу прийняття та реалізації управлінських рішень має наближатися до 1. Так, якщо $I_{пр.упр.ріш.}$, $I_{реал.упр.ріш.}$, $I_{еф.упр.ріш.}$ знаходяться в межах 0,0–0,24, то процес прийняття та реалізації управлінських рішень на підприємстві характеризується незадовільним рівнем; в межах 0,25–0,49 – задовільним; в межах 0,5–0,74 – достатнім; в межах 0,75–1 – високим.

Представлена методика оцінки рівня ефективності прийняття та реалізації управлінських рішень може бути використана для підприємства будь-якої форми власності та сфери діяльності. Її застосування дозволить визначити рівень ефективності/неефективності процесу прийняття та реалізації управлінських рішень на підприємстві, сформулювати напрями його удосконалення.

Література:

1. Осовська, Г. В., Юшкевич, О.О., Завадський, Й. С. (2007). Економічний словник. К. : Кондор, 358с.
2. Приймак, В. М. (2008). Прийняття управлінських рішень : навч. посібн. К.: Атіка. 240с.
3. Фатхутдинов, Р. А. (2002). Управленческие решения : учебн. 5-е изд., перераб. и доп. М. : ИНФРА-М. 314с.
4. Борщ, В. І. (2014). Оцінювання якості управлінського рішення як результату управлінської діяльності. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Т.1. Вип. 2. С. 151–158.
5. Балабанюк, Ж. М. (2011). Методичні підходи до оцінки ефективності управлінських рішень з руху персоналу організації. Економіка та держава. №9. С. 42–45.
6. Гавкалова, Н. Л. (2007). Соціально-економічний механізм ефективності менеджменту персоналу: методологія та концепція формування. Харків : ХНЕУ. 400с.
7. Подольчак, Н. Ю. (2010). Оцінювання рівня соціально-економічної ефективності систем менеджменту підприємств шляхом застосування локальних показників. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». №682 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 106–115.

УДК 332.142

Кругляков В.Є., Семікіна І.Ф.,
аспіранти ЛНУ імені Тараса Шевченка

ДО ПИТАННЯ ПОДОЛАННЯ ВПЛИВУ НЕГАТИВНИХ ЧИННИКІВ ЗМІННОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПЕРСПЕКТИВ РЕІНТЕГРАЦІЇ ДОНБАСУ

Про відновлення економіки і реінтеграцію Донбасу останнім часом говориться багато з різних трибун. Проте, як справедливо зазначає професор А.М. Колосов, «Широкє вживання цього терміну [реінтеграція – В. К.] замінило справжнє обговорення реальної проблематики відновлення миру в Донбасі, зокрема, стало поширенням навіть стосовно речей, ніяк не пов'язаних з реінтеграцією як такою. Одним з таких прикладів є продовження вживати назву «Закон про реінтеграцію Донбасу» стосовно нещодавно прийнятого закону «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», який у дійсності не містить ніяких аспектів реінтеграції» [10, с.4].

Організаційні проблеми підприємств в Україні відображають загальносвітові тенденції глобалізації і зростання впливу чинників ринкового середовища на підприємства [1, 5].

За даними Інституту економічних досліджень і політичних консультацій та Донецького інституту інформації військовий конфлікт об'єктивно призвів до таких проблем підприємств Донбасу, як відмова партнерів від співробітництва, труднощі в роботі з фінансовими установами, розрив виробничих ланцюжків, втрата споживачів на невідконтрольній території, нестача сировини [9]. Фоном, на тлі якого відбувалося подальше падіння економічних показників розвитку області, ще до активної фази військового конфлікту було зниження цих показників, в першу чергу, валового регіонального продукту (ВРП) області [11].

Підтвердження думки про об'єктивність економічного спаду незалежно від військового конфлікту, а отже, закономірність динаміки розвитку економіки регіону можна знайти і в нещодавній статті професора Ю. В. Макогона, який вказує, що "Називати головною причиною економічної кризи втрату частини території (Автономна Республіка Крим) і військові дії на Донбасі було б неправильно, хоча ці події посилили об'єктивно сформовану ситуацію" [2, с. 23]. Хоча автор важливу роль відводить також і суб'єктивним факторам недалекоглядності економічної політики: "Однак справжні причини такого економічного спаду криються в недалекоглядності стратегії економічних реформ, починаючи з моменту здобуття незалежності" [2, с. 23].

Що стосується обговорення шляхів відновлення продуктивності економіки регіону в різних галузях, то деякими вченими висловлюється думка про неефективність екстенсивного способу розвитку, зокрема, хімічної промисловості регіону. Так, професор Г. З. Шевцова вказує: «не можна погодитися з окремими тезами авторів стосовно напрямків розвитку хімічних виробництв в Україні. Такі пропозиції, як «збільшення потужностей з перероблення аміаку і випуску добрив», «проведення технічного і технологічного переоснащення (із подальшим розширенням) виробничих потужностей експортоорієнтованих базових хімічних виробництв, віднесення їх до категорії пріоритетних інноваційно-інвестиційних проєктів», не враховують сучасні енергосировинні, фінансово-інвестиційні й інституційні реалії та потребують нарощування високовартісного критичного імпорту. У підсумку вони спрямовані на консервацію застарілої моделі конкурентоспроможності вітчизняного хімічного сектору та ведуть до збільшення його технологічного відставання від світових лідерів» [3, с. 5]. Таким чином, авторка, по суті, підтримує точку зору попереднього автора про суттєві недоліки економічної політики, тепер вже на прикладі хімічної промисловості Луганської області. Щодо інтенсивності реінтеграційних процесів, науковцями обговорюються сценарії від прискореного, помірного, до уповільненого [4, с. 7]. Професором А. М. Колосовим запропоновано першочергові практичні кроки для основних галузей промисловості, представлених в області, в залежності від сценарію [4, с. 8-9]. Заходи щодо відновлення агропромислового комплексу Луганської області запропоновано у своїй статті Чеботарьовим Є. В. [5]. Сім базових принципів державної політики реінтеграції Донбасу і узагальнені першочергові комплексні заходи з реінтеграції запропоновано в аналітичній доповіді Центру Разумкова [6, с. 87-88], проте економічним заходам, вочевидь, приділено недостатньо уваги. Пропонується: «вжиття заходів з відновлення функціонування суб'єктів економічної діяльності. Запровадження гривневих розрахунків. Здійснення термінових ремонтно-відновлювальних робіт зокрема з енерго- та водопостачання, надання державної підтримки соціально-економічного розвитку звільнених територій, створення спеціальних економічних зон. Організація Міжнародного фонду реінтеграції окремих районів Донецької і Луганської областей» [6, с. 87]. Організації Міжнародного фонду і іншим питанням реінтеграції окремих районів Донецької і Луганської областей присвячено як проєкти і праці науковців [10, 12], так і плани реінтеграції, запропоновані державними діячами, наприклад, план А. Авакова «Механізм малих кроків» [7]. Не можна не погодитися, що такий фонд має стати важливою інфраструктурною основою відновлення економіки Донбасу в цілому, і Луганської області, зокрема.

Список літератури:

1. Колосов А.Н. Адаптивная организация деятельности предприятия: монография. – Луганск: Изд-во ВНУ им. В. Даля, 2008. – 440 с.
2. Макогон Ю. В. Донбасс в условиях политического противостояния: социально-экономический аспект // Экономический вестник Донбасса. – 2019. – №. 1. – С. 16-32.
3. Г. З. Шевцова, Н. В. Швець. Потенціал хімічного комплексу Луганської області: сучасний стан та перспективи структурної модернізації // Экономический вестник Донбасса. – 2019. – №. 1. – С. 4-15.
4. Колосов А. М., Снітко Є. О., Восьмачкина Н. В. Реінтеграція Донбасу: суспільно-економічні аспекти // Экономический вестник Донбасса. – 2018. – №. 2. – С. 4-10.
5. Чеботарев Е. В. Маркетинговые исследования агропродовольственного рынка Луганской области: основы поощрения иностранных инвестиций в преодолении последствий военного конфликта // Экономический вестник Донбасса. – 2018. – №. 4. – С. 22-28.
6. Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання (робоча версія аналітичної доповіді Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона. – 2019. – № 1-2.
7. https://mvs.gov.ua/ua/pages/4446_Deokupaciya_Donbasu.htm
8. http://www.iepd.kiev.ua/?page_id=7508
9. <https://вчені-переселенці.com.ua/kak-jekonomyka-donbassa-mozhet-pomoch-reyntehratsyy/>
10. Колосов А.М. Економічна блокада підприємств невідконтрольної частини Донбасу дає свої негативні наслідки / А.М. Колосов // Економічний вісник Донбасу. — 2017. — № 3 (49). — С. 4-10.
11. <https://data.gov.ua/dataset/6e24b7d1-218f-4899-b187-19de3ad1ded6/resource/85b0bf89-1021-4e07-bafc-f7b7c5125555/download/14-valovii-regionalnii-produkt-u-faktichnikh-tsinakh-mln-grn.csv>
12. Н. Тарасенко. Ситуація на Донбасі в контексті виконання Мирного плану Президента. http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=383:donbas&catid=8&Itemid=350

Куценко К.І.,*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету ім. С. Кузнеця***ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА МАРКЕТИНГОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

У сучасному становищі економічного розвитку маркетингова діяльність відіграє суттєву роль для успішного функціонування промислових підприємств.

Промисловість також є запорукою та вагомим фактором для ефективного розвитку країни. Саме ефективне впровадження та реалізація маркетингової стратегії, урахування факторів зовнішніх та внутрішніх впливів на маркетингову діяльність є одним із основних факторів для сталого розвитку господарської діяльності промислового підприємства.

Розвитку та становленню маркетингової діяльності промислових підприємств та присвячені праці багатьох вчених, серед І.В. Бойчук, А.Я. Дмитрів [2], О.О. Шабунін [3], Серед

зарубіжних дослідників варто відзначити роботи Фредеріка Уебстера [8]. Концепцію маркетингу, яка враховує та орієнтована на потреби ринку під час організації виробництва та збуту продукції впровадили та започаткували Б. Бирман та Дж. Еванс у своїй праці «Marketing». Також вони розглядають маркетинг як підприємницьку діяльність, що управляє просуванням товарів та послуг [1].

Фактори впливу на маркетингову діяльність промислових підприємств поділяються на три види: ринкові, поведінкові, інституціональні, характерні ознаки яких наведені у таблиці 1.

Також дані фактори впливу можливо класифікувати на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх відносяться чинники які, утворюють економіко-правові умови функціонування підприємства, конкурентне середовище та ринок збуту. До внутрішніх факторів відносяться задокументовані засади / правила діяльності підприємства, та такі чинники і показники, дослідження результативності яких, сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Фактори впливу на маркетингову діяльність промислових підприємств

Види факторів	Характерні ознаки фактору
Ринкові	галузева приналежність
	конкурентне середовище
	економічні зміни на ринку
Поведінкові	позиція підприємства на ринку
	цілі підприємства
	інноваційна діяльність
Інституціональні	корпоративні відносини
	правові обмеження
	інтереси учасників ринку

Таким чином, визначення факторів впливу на маркетингову діяльність являє собою чітко направлену закономірну зміну інструментів, засобів та способів стратегічного управління маркетингового діяльністю для прийняття відповідних управлінських рішень. Виявлення та врахування факторів необхідно для забезпечення конкурентних переваг, формування маркетингової стратегії промислового підприємства, поліпшення економічних відносин

Література:

1. Еванс Дж., Бирман Б. Маркетинг / Авт. Предисл. И науч. Ред. А. А. Горячев. – М.: Экономика, 1990. – 350 с.
2. Бойчук І.В. Маркетинг промислового підприємства: [навчальний посібник] / І.В. Бойчук, А.Я. Дмитрів – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 360 с.
3. Шабунін О.О. Промисловий маркетинг: [підручник] / За ред. д-ра екон. наук, професора О.О. Шубіна; [в 2-ох томах]. – К. : ВД «Студцентр». – 2011. – Т. 1. – 528 с.

Надейко М.М.,
*асистент кафедри економіки підприємства та інноваційних технологій
Львівського університету бізнесу та права*

ОЦІНКА ФАКТОРІВ УСПІХУ У РЕЗУЛЬТАТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Створена майже 40 років тому Принцом Уельським організація "Бізнес у громаді" є найстарішою та найбільшою структурою, що опікується соціально відповідальним бізнесом. Їхня концепція звучить так: «Процвітання бізнесу та суспільства нерозривно пов'язане. Якщо кожен окремий бізнес прагне бути найкращим, що може бути у всіх сферах як відповідальний бізнес, буде позитивний ефект мультиплікатора, який принесе користь суспільству та економіці та навколишнє середовище. Співпраця компаній матиме більший вплив на ключові проблеми, ніж якщо діяти самостійно» [3]. Тобто ця організація мотивує суб'єктів господарювання, а саме їхній менеджмент здійснювати заходи соціального спрямування, вказуючи на їхній ефект на розвиток компанії.

З метою формування власної методики аналізу рівня та ефективності соціальної відповідальності за зовнішніми векторами доцільно здійснити моніторинг ставлення управлінських структур до необхідності впровадження системи корпоративної соціальної відповідальності на підприємстві та виявити пріоритетні фактори аналізу менеджменту корпоративної соціальної відповідальності для кожного конкретного підприємства з метою забезпечення управлінських потреб.

До сьогодні в Україні частина управлінського персоналу не вбачає доцільності та переваг впровадження менеджменту соціальної відповідальності на своїх підприємствах. Як бачимо, стан цього явища важко виявити та оцінити на рівні держави через відсутність звітів, як на рівні підприємства так і на рівні державних структур. Хоча такі переваги очевидні, про що свідчить матриця, складена компанією Sustain Ability на основі аналізу діяльності компаній Центральної та Східної Європи. Матриця допомагає виявити ключові елементи доцільності соціально відповідального бізнесу [1].

Для виявлення стану обізнаності про переваги від впровадження менеджменту соціальної відповідальності ми здійснили інтерпретацію методики компанії Sustain Ability за зовнішніми векторами менеджменту соціальної відповідальності. Дослідження здійснювали шляхом експертного опитування підприємств, які на регіональному рівні вважаються соціально орієнтованими.

З метою визначення впливу заходів спрямованих за певним напрямом експертам було запропоновано оцінити вагу кожного вектору менеджменту соціальної відповідальності на окремі фактори успіху їхнього підприємства, використовуйте оцінки 0; 1; 2.

Якщо експерт вважав (ла), що вектор менеджменту соціальної відповідальності немає впливу на фактор успіху – 0. Вектор менеджменту соціальної відповідальності має не значний вплив на фактор успіху – 1. Вектор менеджменту соціальної відповідальності є вирішальним для створення фактора успіху – 2.

З загальної кількості осіб, що прийняли участь в експертному опитуванні 11 % – власники підприємств, 41 % керівництво підприємств чи структурних підрозділів, 46 % менеджери окремих структурних підрозділів, 2 % опитаних не вказали свої посади. Систематизувавши відповіді та визначивши середнє значення експертних оцінок за кожним фактором успіху ми отримали матрицю доцільності впровадження зовнішніх векторів соціальної відповідальності (див. табл. 1). Ми врахували, що загальна оцінка експерта могла бути в інтервалі 0–80 балів. З кроком 28 одиниць загальної експертної оцінки, ми виділили такі три проміжки: 0–28 – відсутній вплив вектора менеджменту соціальної відповідальності на фактор успіху; 29–57 – не значний вплив вектора менеджменту соціальної відповідальності на фактор успіху; 58–80 – вектор менеджменту соціальної відповідальності має визначальний вплив на фактор успіху.

Таблиця 1

**Матриця доцільності впровадження менеджменту
соціальної відповідальності за зовнішніми векторами**

Зовнішні вектори менеджменту соціальної відповідальності						
Фактори успіху підприємства		Відповідальність перед громадою	Відповідальність за збереження навколишнього-го середовища та ресурсів	Відповідальність перед державними фіскальними органами та державою	Відповідальність перед покупцями та замовниками	Відповідальність перед постачальниками та партнерами
	Зростання доходів	1	2	3	4	5
	Зменшення витрат	6	7	8	9	10
	Зростання продуктивності підприємства	11	12	13	14	15
	Можливість диверсифікації ринків збуту	16	17	18	19	20
	Доступ до капіталу	21	22	23	24	25
	Підвищення ефективності управління ризиками	26	27	28	29	30
	Інтелектуальний капітал	31	32	33	34	35
	Імідж підприємства	36	37	38	39	40
	Відсутній вплив вектора менеджменту соціальної відповідальності на фактор успіху.					
	Не значний вплив вектора менеджменту соціальної відповідальності на фактор успіху.					
	Вектор менеджменту соціальної відповідальності має визначальний вплив на фактор успіху.					

Примітка: побудовано автором на основі експертного оцінювання використовуючи принцип матриці компанії Sustain Ability

З отриманої матриці ми бачимо, що більшість експертів схиляються до думки про необхідність менеджменту соціальної відповідальності на підприємстві. Про це свідчить 70 % заповнених комірок матриці.

З іншого боку, експерти не вважають, що впровадження проєктів націлених на розвиток громади має вплив на зменшення витрат чи зростання продуктивності підприємства. Відповідальність за збереження навколишнього середовища та ресурсів не сприятиме диверсифікації ринків збуту, як і повнота та своєчасність сплати податків та платежів. Відповідальність перед покупцями та замовниками не зменшуватиме витрати підприємства, а діяльність спрямована за відповідальні відносини перед контрагентами та партнерами не сприятиме зростанню доходів.

Більшість опитаних не вважають за доцільне вести відповідальний бізнес перед контрагентами з метою отримання доступу до капіталу чи розвитку інтелектуального капіталу. Хоча, це хибна думка, оскільки партнери можуть стати інвесторами бізнесу, а відповідальність, що проявляється до партнерів може спонукати професіоналів з інших підприємств змінювати місце роботи на їхню користь. Особи, що стали експертами, вважають, що відповідальність перед державними фіскальними органами та державою не сприяє підвищенню іміджа підприємства, але це швидше національний менталітет, а не реальний вплив зазначеного вектора на фактор успіху.

Експерти майже одногосно схвально оцінюють вплив відповідальності перед громадою на можливість диверсифікації ринків збуту та поліпшення умов доступу до капіталу. Крім того цей вектор на рівні з відповідальністю перед покупцями та замовниками мають визначальний вплив на імідж підприємства. Відповідальність за збереження навколишнього середовища та ресурсів значно сприятимуть зменшенню витрат та зростанню продуктивності. Ну й відповідальність перед державними

фіскальними органами та державою кардинально зменшує витрати, а відповідальність перед покупцями та замовниками – має стимулювати збільшення доходів. Такий вектор як відповідальність перед постачальниками та партнерами не має визначального впливу на ходен з факторів успіху. Згідно експертного опитування лише 20 % вважають, що певні вектори менеджменту соціальної відповідальності мають визначальний характер на успіх підприємства.

Якщо порівняти отримані результати з підсумками опитування європейських підприємств згідно методики компанії Sustain Ability, то там 38 % експертів схильні до думки, що певні напрямки соціальної відповідальності мають визначальний вплив на окремі фактори успіху бізнесу.

Для менеджменту підприємств, що починають впроваджувати систему соціальної відповідальності можна брати наведену матрицю за основу, з метою обрання пріоритетних напрямків здійснення соціально орієнтованих заходів задля досягнення стратегічних цілей.

Наступним кроком запропонованої методики є виявлення пріоритетних факторів успіху як результату впровадження менеджменту корпоративної соціальної відповідальності. Для виконання цього завдання скористались методикою аналізу ієрархій, а саме методом парних порівнянь [2, 225]. Порівняння будемо здійснювати на основі результатів другої частини анкетування. Експертів обирали випадковим чином. Для формування вибірки бралась до уваги кожна шоста анкета. Оцінювалась вже не вага вектора, а фактора успіху. Оскільки вага об'єкта дослідження визначається як суб'єктивна думка конкретного експерта – вона потребує оцінювання узгодженості думок експертів всієї групи.

Згідно експертного оцінювання найвагомішими результатами впровадження заходів соціальної відповідальності для менеджменту вітчизняних підприємств є такі фактори успіху як: зростання продуктивності підприємства; зменшення витрат; можливість диверсифікації ринків збуту. Ваговими також можна вважати – зростання доходів та формування позитивного іміджу підприємства.

Література:

1. Балакірева О. М., Галустьян Ю. М. Соціально відповідальний бізнес в Україні: поняття та основні чинники. *Український соціум*. 2007. № 5–6. С. 99–109.
2. Олексюк О. С. Системи підтримки прийняття фінансових рішень на мікрорівні : монографія. К.: Вид. «Наукова думка», 1998. 508 с.
3. Responsible Business - Companies that benefit society and URL: <https://impactgarden.org/responsible-business/> (дата звернення: 17.11.2020).

Поляков С.В.,

*магістр освітньої програми «Менеджмент»
Дніпровського державного аграрно-економічного університету*

АКТУАЛЬНІСТЬ КОНСАЛТИНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Консалтинг на сьогодні є однією з найпоширеніших форм комерціалізації знань фахівців та експертів у сфері юридичних, економічних, технічних, інформаційних, кадрових питань. Більше 300 вітчизняних компаній в Україні надають послуги управлінського консультування [1] і це без врахування фізичних осіб-підприємців, які мають відповідний КВЕД 70.22 «Консультавання з питань комерційної діяльності й керування» та безлічі незареєстрованих приватних радників-консультантів.

Слід розрізняти умови надання консалтингових послуг для великих компаній, корпорацій, агро-холдингів та підприємств мікро, малого та середнього бізнесу. Це стосується як цінової політики послуг, так і переліку актуальних питань та форм взаємодії замовника та консультанта. Для великого бізнесу витрати на консалтингові послуги, супровід, аутсорсинг вже давно є звичними і плануються в структурі адміністративних витрат. Відносини з консалтинговими компаніями вибудовуються на довгостроковій основі, оскільки передбачають високий рівень довіри та очікування щодо ефективності таких послуг.

У малому і середньому бізнесі консультанти як правило з'являються лише в період гострої кризи або її наближення і на них покладають завищені очікування «миттєвого рішення проблеми» за мінімальними розцінками. Проте, все ж таки, поступово формується довіра та попит на послуги управлінського консалтингу в середовищі МСБ.

Один з прикладів – масштабування бізнесу. На старті бізнес виглядає інакше, коли компанія тільки формується і змінюється зі збільшенням обсягу товарів або послуг. При масштабуванні збільшується структура компанії: приходять нові співробітники, розширюються напрямки, відділи. Згідно зі статистикою, великій кількості підприємств не вдається справлятися з розширенням створюваної продукції або послуг, оскільки у власника виникає нестача знань і навичок і потрібна порада фахівців.

Інша розповсюджена проблема – фінансові негаразди або питання обліку та оподаткування. В таких випадках власники бізнесу (і малого, і великого) поведуться схоже – за рекомендаціями своїх партнерів звертаються до вузьких професіоналів, які мають досвід вирішення конфліктних ситуацій з податковими службами чи банками.

Крім того, в період державних реформ та задекларованої урядом програми підтримки підприємців [2], в умовах активної присутності в Україні проєктів міжнародної технічної допомоги, актуальною потребою є пошук джерел фінансування у вигляді пільгових кредитів, грантів, безвідсоткової позики. Тут послуги консультантів часто оплачують не підприємці, а міжнародні проєкти чи державні програми.

При відкритті своєї справи кредитні кошти часто є єдиним способом компенсувати відсутність стартового капіталу, що вкрай важливо на перших етапах запуску своєї справи. Традиційний механізм банківського кредитування орієнтований, перш за все, на працюючий крупний бізнес. Вимоги до позичальників в переважній більшості випадків такі, що не маючи кредитної історії, грошового потоку і заставної маси, нова компанія не може розраховувати на залучення банківського фінансування.

За нашими дослідженнями для суб'єктів МСБ банки в Україні надають основні чотири види позик: експрес, «Агро +», мікро позики, малі кредити. Також користуються попитом: кредитні лінії та картки, овердрафти, інвестиційні кредити, лізинг. Розібратися в умовах та особливостях, обрати оптимальний варіант підприємці не завжди здатні. Міжнародні проєкти пропонують свої моделі фінансування і специфічні вимоги до учасників проєктів. Оформлення грантової заявки – цей вид послуг набуває популярності і фінансується як за рахунок проєктів, так і все частіше самими підприємцями. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9 %» [3] пропонує малому бізнесу привабливі умови кредитування, але разом з тим створює потребу в залученні консультантів з бізнес-планування.

Таким чином, ринок послуг консалтингу сьогодні є досить динамічним і сегмент ринку, що розвивається найшвидше – саме консалтинг для малого і середнього бізнесу. На черзі актуальні питання сертифікації та стандартизації, перехід малого бізнесу в цифровий формат, онлайн продажі, просування, розвиток брендів, кооперація.

Література:

1. Ковальська К.В. Особливості і тенденції розвитку ринку консалтингових послуг в Україні / К.В. Ковальська // Ефективна економіка, 2014, №6 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3156#>.
2. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=5dee0c19-31f9-4a56-9f86-c05dc322cbb4&tag=ProgramiPidtrimkiPidprintsiv> (дата звернення 20.01.2021).
3. Доступні кредити 5-7-9%. Державна програма: веб-сайт. URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення 20.01.2021).

*Суздальова Олена Сергіївна,
к.н.держ.упр., доцент кафедри фінансів та обліку,
Кафанов Антон Олександрович,
студент 2 курсу спеціальності «Облік і оподаткування».*

Донецький державний університет управління

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Система недержавного пенсійного забезпечення (далі – НПЗ) становить третій рівень пенсійної системи. Її розбудова здійснюється починаючи з 2004 року після набрання чинності Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Згідно нього визначено три способи проведення недержавного пенсійного забезпечення [1]:

пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів і вкладниками таких фондів;

страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;

банківськими установами шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб [1].

Розвиток системи НПФ є предметом зацікавленості як держави, так і бізнесу: додаткове пенсійне забезпечення зменшує навантаження на Пенсійний Фонд і знижує соціальну напруженість в суспільстві. «Довгі» пенсійні гроші, які акумулює НПФ, при правильній організації є ефективним фінансовим ресурсом для розвитку економіки та отримання підприємницького доходу [2]. Саме тому НПФ широко розповсюджені в європейських країнах.

Необхідно відмітити, що переваги НПФ, як ринкового пенсійного інституту, що здатен вирішити соціальні й інвестиційні проблеми, можуть бути реалізовані тільки при виконанні певних вимог: наявності розробленої законодавчої бази, державних механізмів управління і контролю, систем і процедур узгодження діяльності суб'єктів правовідносин в даній сфері.

Проте, факторів, що стримують розвиток накопичувальних пенсійних механізмів, існує багато і, в першу чергу, це високий рівень інфляції, який повинен покриватися дохідністю пенсійних накопичень, що достатньо проблематично досягти за умов провадження НПФ консервативної інвестиційної політики та низька інвестиційна культура населення, яка не дозволяє власникам пенсійних накопичень ефективно керувати своїми коштами і т.д [3] .

Функціонування і розвиток НПФ відбувається під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх факторів. Зовнішні фактори, які можуть бути як позитивними так і негативними, впливу на сферу недержавного пенсійного забезпечення в цілому і на НПФ можуть бути розділені на три групи: соціальні, економічні і політичні. Вони мають значний вплив на діяльність фондів. В свою чергу, і функції недержавного пенсійного страхування мають зворотній вплив на ці групи факторів.

Результативність накопичувальної системи залежить від економічних факторів, її дохідність коливається в залежності від ринкової кон'юнктури. Необхідно брати до уваги можливість різкого зниження доходів від інвестування пенсійних заощаджень. В даному випадку захистом може слугувати диверсифікація портфелю, адже основним завданням інвестування пенсійних коштів, які було передано до НПФ, є забезпечення їхнього збереження, а цим, в свою чергу, можна пояснити низьку дохідність від інвестицій.

Для НПФ властиво формувати портфель, до якого входять об'єкти інвестування з мінімальним ступенем ризику. Тому особливого значення набуває вибір інвестиційних інструментів, використовуючи які НПФ зможуть забезпечити захист грошових коштів населення від інфляційних процесів і при цьому отримувати визначений приріст капіталу.

НПФ можуть бути трьох видів залежно від складу їх засновників та учасників: корпоративні, професійні та відкриті.

Професійні НПФ можуть створювати об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки, чи фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять).

Відкриті НПФ можуть створюватися будь-якими юридичними особами незалежно від прибутковості підприємств.

Корпоративний НПФ створюється юридичною особою-роботодавцем або кількома юридичними особами-роботодавцями для своїх працівників [3].

Вважаємо, що останній вид НПФ є найбільш перспективним, адже такі фонди витрачають менш на обслуговування громадян у порівнянні з іншими НПФ, так як працюють в основному не з персональними, а з солідарними пенсійними рахунками. Також вони можуть за рахунок різноманітних внутрішніх важелів нарощувати свої активи, залучаючи до участі працівників корпорації або галузі. В таких фондах переведення накопичувальної частини пенсії робітників-членів трудового колективу відбувається з ініціативи роботодавця, більшість же населення значної економічної доцільності здійснення переводу накопичувальної частини пенсії з Пенсійного Фонду до НПФ майже не бачить.

Отже, стимулювання розвитку корпоративних і недержавних пенсійних програм повинно стати нагальним питанням для органів державної влади в сфері пенсійного забезпечення.

Для активізації розвитку НПФ в Україні необхідно імплементувати заходи, що можуть безпосередньо вплинути на ефективність подальшого реформування пенсійної системи, а саме: створення стимулів для працівників та роботодавців (у першу чергу, податкових) для участі у недержавних пенсійних програмах; проведення активної інформаційної кампанії щодо видів та позитивних сторін недержавного пенсійного забезпечення; надання юридичних консультацій з питань чинного законодавства, що регулює сферу пенсійного забезпечення. Крім того, подальший розвиток НПФ в Україні неможливий без розвитку фінансового ринку та зростання доходів населення.

Література:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення 18.01.2021)
2. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.03.2020. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/NPF_1_kv%202020.pdf (дата звернення 17.01.2021)
3. О. І. Карпіщенко, І. В. Хребтова. Необхідність розвитку механізму недержавного пенсійного забезпечення шляхом впровадження корпоративних пенсійних програм. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 4 URL: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_15/I_Karpischenko_I_V_Khrebtova_Necessity_of_development_of_the_mechanism_of_the_non_government_pension_system_by_introduci.pdf (дата звернення 20.01.2021)

МЕДИЧНІ НАУКИ

*Трунова С.В.,
д. мед. н., доцент,
Мартиненко С.О.,
студентка.*

*Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
Кафедра внутрішньої медицини №4*

ОСОБЛИВОСТІ КЛІНІКО - ПАРАКЛІНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ФОРМУВАННЯ АБДОМІНАЛЬНИХ СИНДРОМІВ НА ТЛІ ПРИРОДЖЕНОЇ ДИСПЛАЗІЇ ХРЕБТА ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЇХ КОРЕКЦІЇ У ПАЦІЄНТІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Актуальність: Відомо, що органи травного тракту мають метамерну іннервацію, котра забезпечує їх мікроциркуляцію, трофіку і функціональну здатність. Тому спондилогенні іригаційні ураження вибіркового метамерів, котрі іннервують органи травлення можуть потенціювати різновиди абдомінальних синдромів, які слід диференціювати для своєчасної їх профілактики та лікування. А саме,

в комплексі МЛ доцільно використовувати метамерне рефлексотерапевтичне лікування, оскільки вказані синдроми частіше можуть бути зумовлені остеохондрозом або ж природженою дисплазією хребта (ПДХ). На жаль, на сьогодні люди юнацького та молодого віку з нейроцистеральними синдромами все частіше поповнюють терапевтичні, гастроентерологічні, неврологічні, хірургічні та інші стаціонари, де лікарі зважають переважно на клінічні прояви симптоматики з боку органів травного тракту, і дещо менше на чинники формування і корекцію абдомінальних синдромів, що робить цю проблему актуальною.

Мета роботи: клінічними та параклінічними методами, вивчити особливості формування і перебігу абдомінальних синдромів на тлі природженої дисплазії хребта та довести доцільність їх корекції рефлексотерапевтичними прийомом в комплексному лікуванні (КЛ).

Матеріали та методи: Клінічними та параклінічними методами, що включали: скарги, загальний огляд в т.ч. хребта: згладженість чи гіпертрофія остистих відростків (ЗОВ) хребців, асиметрія лопаток, наявність кіфозу чи сколіозу, гіпо- чи гіпертонусу м'язів та підвищення порога больової чутливості (ПБЧ), набряку та функціональних заблокувань сегментів (ЗС) хребта в зонах автономної іннервації (ЗАІН) певних органів черевної порожнини. Обстежено 57 пацієнтів з абдомінальними синдромами на тлі ПДХ. Серед них - 29 чоловічої та 28 жіночої статі. Середній вік становив – $22 \pm 1,2$ роки. Для виявлення функціональних ЗС хребта застосували функціональну пробу згинання сегментів хребта відносно розташування дермографічної лінії, проведеної через центр остистих відростків хребців (Колісник П.Ф. 2002). Вивчали локалізацію наявних ознак прямих відрізків на дермографічній лінії, що свідчило про ЗС, котрі часто співпадали з рівнями гіпертонусу паравертебральних м'язів, підвищенням ПБЧ та локалізувались в межах іритативних уражень метамерів певних рівнів ($P < 0.01$), що підтверджувалось тензоалгезиметрично підвищення величин ПБЧ в ділянках градієнтних високорефлексогенних зон. Крім того, досліджувались середні значення величин САТ, ДАТ і ЧСС.

Результати та їх обговорення. Для вивчення чинників формування абдомінальних синдромів на тлі ПДХ у досліджуваних, отримані результати ми розподіляли згідно динаміки змін ознак ускладнень при перебігу ПДХ, котрі могли потенціювати клінічні прояви вибіркового абдомінальних синдромів і темпи їх розвитку, шляхом іригаційного впливу на певні тканини нервових структур і внутрішні органи, що дозволяло орієнтовно спрогнозувати які чинники впливають на формування різновидів абдомінальних синдромів та можливі ускладнення в результаті їх несвоєчасної діагностики. В результаті аналізу обстежень загальної групи пацієнтів було встановлено, що патологічні ознаки ускладнень вибірових ділянок ПДХ призводять до виникнення метамерних уражень аналогічних рівнів хребта, котрі мають сильні зони автономної іннервації (ЗАІН) з певними нервовими структурами та органами черевної порожнини. Це що дозволило розподілити хворих на групи за рівнями іригаційних метамерних уражень хребта, котрі спричиняли виникнення різних варіантів абдомінальної симптоматики і відповідно становили Th5-Th7 (Д₅S) – 29 осіб (50,8%), Th5-Th9 – 21 (37%), Th9-Th12 – 7 осіб (12,2%). А саме, хворі скаржились на біль різної локалізації та інтенсивності, котрий залежав від певних рівнів іригаційних метамерних уражень і частіше був пов'язаний з періодичним виникненням явищ дискінезій по гіпертонічному чи змішаному типу. Крім нападів болу в епігастральній ділянці у осіб з ознаками іритації сонячного сплетіння, виявлялось помірне підвищення артеріального тиску (АТ), а інколи, і виникнення симпатоадреналових кризів та ін.. При іригаційних ураженнях мезоартериального сплетіння часто виникають напади болу в попереку та в ділянках прещіч нирок, що пов'язано із їх спільними ЗАІН. Хронізація процесів іритативних впливів певних рівнів метамерів призводить до дисфункціональних порушень, котрі сприяють формуванню розвитку захворювань органів черевної порожнини, які перераховуємо відповідно до встановлених нами рівнів метамерних уражень, а саме, печінки і жовчного міхура, підшлункової залози, стравоходу, сонячного сплетіння, шлунка, кишківника та верхнього брижового ганглію, мезоартериального сплетіння та нирок тощо. Таким чином, в результаті дослідження встановлено, що патологічні ознаки ускладнень певних рівнів ПДХ грудного відділу хребта можуть спричиняти іритативні ураження метамерів в межах відповідних рівнів, та певних органів черевної порожнини, поєднаних їх спільними ЗАІН.

В результаті подальшого аналізу обстежень виявлено, що у осіб з метамерними рівнями уражень Th5-Th7 (Д₅S) середні величини пульсу і АТ були в межах - ЧСС $86 \pm 2,5$, САТ $123 \pm 1,7$ ДАТ $80 \pm 2,5$, що вказувало лише на прояви симпатикотонії, в той час, як у хворих з метамерними рівнями уражень хребта Th5-Th9 (37%), що відповідало ЗАІН іритації сонячного сплетіння середні величини цих значень були в межах ЧСС $87 \pm 5,9$, САТ $135 \pm 2,5$, ДАТ $85 \pm 2,7$, що свідчило про ознаки гіперсимпатикотонії та підтверджувалось

періодичними симпатoadреналовими кризами у 15% осіб на тлі гіпертонусу та набряку паравертебральних м'язів та підвищення середніх значень ПБЧ, функціональних ЗС хребта, що вказувало на ознаки ускладнень ПДХ середньої вираженості та іритацию метамерів в ділянках ЗАІН Th5-Th9. У 12,2% пацієнтів на тлі іритативних уражень метамерних рівнів хребта Th9-Th12 та аналогічних патологічних ознак ускладнень ПДХ на тлі значної іритациї метамерів в ділянках ЗАІН мезоаортального сплетіння, що проявлялось стійким підвищенням середніх величин АТ та гіперсимпатикотонією, а саме, ЧСС $91 \pm 2,7$, САТ $136 \pm 1,5$, ДАТ $83 \pm 5,9$, котрі достовірно не відрізнялись від таких у попередній групі, але не супроводжувалось симпатoadреналовими кризами. Отже, у хворих з іритативними ураженнями ЗАІН сонячного сплетіння та мезоаортального сплетіння крім вираженого болю відповідно в епігастральній та поперековій ділянках характерним було стійке підвищення середніх величин АТ на тлі гіперсимпатикотонії, що дозволяє спрогнозувати ознаку ризику виникнення АГ у обстежених.

Зважаючи на наявність взаємозв'язку поєднаної патології, а саме, певних абдомінальних синдромів на тлі ПДХ ми розробили вибіркові комплекси рефлексотерапевтичних прийомів одночасної їх корекції у хворих з ускладненнями ПДХ, які застосовували на тлі МЛ. Хворим І групи (28) 15 чоловічої і 13 жіночої статі на тлі МЛ додатково проводили корекцію поєднаної патології комплексами вибірових вправ ЛФК в межах середньо – та нижньогрудного відділів хребта і точковим масажем з урахуванням симптоматики абдомінальних синдромів та рівнів метамерних уражень впродовж 9 діб. Пацієнти ІІ групи (29) 15 чоловіків і 14 жінок, котрі були репрезентативні за віком і статтю та з аналогічними ознаками патології отримували тільки МЛ. В результаті доцільного лікування у хворих І групи було досягнуто повної інволюції болю в середньому на 1 - 2 добу, релаксація паравертебральних м'язів, інволюція набряку та відсутність функціональних ЗС сегментів хребта в ЗАІН певних органів черевної порожнини, а також зниження ПБЧ тканин досягалося вже на 4 добу після лікування, що доведено тензоалгезиметричним дослідженням, а саме, досягнуто швидке динамічне зниження середніх параметрів ПБЧ тканин ($\text{кг}/\text{см}^2$): в іритованих паравертебральних ділянках – $8,2 \pm 0,6$ проти $2,5 \pm 0,2$ до лікування, в дорзальних проєкціях певних органів – $7,6 \pm 0,3$ проти $0,2 \pm 0,1$, що свідчило про наближення середніх параметрів ПБЧ до нормальних значень, які достовірно не відрізнялись від норми ($P > 0,1$). нормалізувались показники ЧСС та АТ, $82 \pm 0,2$ проти $88 \pm 3,4$ до лікування; АТ $120/80$ мм. рт. ст. проти $139 \pm 4,5$ мм. рт. ст. . В той час як у хворих ІІ групи, після МЛ лікування неповна інволюція болю та нормалізація середніх показників пульсу і АТ досягались тільки на добу 8-9. Крім того, показники середніх величин ПБЧ в ділянках іритативних рівнів метамерних достовірно не відрізнялись від таких до лікування ($P > 0,1$), що не дозволяло досягнути стійкої ремісії поєднаних захворювань. Таким чином, для ефективного лікування хворих з абдомінальними синдромами на тлі ускладненої ПДХ доцільно застосовувати вибіркові комплекси рефлексотерапевтичних прийомів.

Висновки: 1. Доведено, що різновиди абдомінальних синдромів у осіб юнацького віку часто можуть бути спричинені певними рівнями уражень хребта на тлі ПДХ, котра на сьогодні, є надзвичайно поширеною патологією.

2. Встановлено, що особливості клінічних проявів абдомінальних синдромів пов'язані з ускладненнями ПДХ грудного відділу хребта, котрі можуть спричиняти іритативні ураження метамерів певних рівнів, які у обстежених хворих відповідно становили Th5-Th7 (Д.С) – 50,8%, Th5-Th9 – 37%, Th9-Th12 – 12,2% та потенціювати виникнення варіантів абдомінальної симптоматики на тлі поєднаних іритативних уражень вибірових рганів черевної порожнини.

3. Для покращення лікування хворих з абдомінальними синдромами на тлі ускладненої ПДХ доцільно застосовувати в складі МЛ вибіркові комплекси рефлексотерапевтичних прийомів залежно від клінічно діагностованих рівнів іритативних метамерних уражень хребта, що дозволяє забезпечити ефективну профілактику та лікування пацієнтів з поєднаною патологією.

Шнайдер С.А.,
проф., д.м.н., завідувачий кафедрою загальної стоматології,
Салех А.Ю.,
аспірант кафедри загальної стоматології.
 Одеський національний медичний університет

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ СТАНУ АНТИОКСИДАНТНО-ПРООКСИДАНТНИХ СИСТЕМ У ДІТЕЙ З ПРОЯВАМИ ГЕРХ

Згідно з визначенням ВООЗ, гастроєзофагеальна рефлюксна хвороба (ГЕРХ) – надзвичайно поширене гастроентерологічне захворювання та за даним Міністерства охорони здоров'я України, захворювання органів шлунково-кишкового тракту посідають одне з перших місць у структурі дитячої соматичної патології та мають тенденцію до зростання.

На відміну від дорослих, у дітей, які не завжди можуть охарактеризувати конкретно свої скарги, клінічні прояви гастродуоденальної патології, у тому числі і ГЕРХ, здебільшого є неспецифічними, а тому діагностуються несвоєчасно. Зміни в ротовій порожнині на тлі ГЕРХ відображають закономірність патогенезу системної патології та зумовлені етіологічною, патогенетичною, морфологічною та функціональною інтеграцією усіх систем організму людини. Слина є однією з найважливіших елементів, які відповідають за гомеостаз ротової порожнини та шлунково-кишкового тракту. Зміни у співвідношенні факторів місцевого імунітету порожнини рота, у дітей на тлі ГЕРХ, а також підвищення функціональної активності нейтрофілів у порівнянні зі здоровими дітьми відіграє роль у виникненні та генералізації запального процесу у пародонті.

У клінічному дослідженні з метою оцінки стоматологічного статусу на тлі ГЕРХ прийняли участь 45 дітей віком 12-16 років з проявами ГЕРХ, які були розділені на основну групу (25 дітей з ГЕРХ) та групу порівняння (20 дітей з ГЕРХ). Пацієнтам основної та порівняльної груп проводили лікування ГЕРХ, згідно з призначенням гастроентеролога. У групі порівняння призначалась стандартна схема профілактики основних стоматологічних захворювань, дітям основної групи окрім базової стоматологічної терапії був призначений запропонований лікувально-профілактичний комплекс. В слині досліджуваних дітей визначали динаміку маркерів запалення: активність еластази, каталази та вміст кінцевого продукту перекисного окислення ліпідів (ПОЛ) малонового діальдегіду (МДА) на тлі лікування (таб. 1).

Таблиця 1

Біохімічні показники антиоксидантно-прооксидантного стану ротової рідини у дітей з проявами ГЕРХ в динаміці.

Показник	Термін спостереження	Групи дітей	
		Основна, (n=25)	Порівняння, (n=20)
активність еластази, (мк-кат/л)	до лікування	1,24±0,07 p>0,1	1,27±0,06
	після лікування	0,68±0,03 p<0,001 p ₁ <0,001	1,11±0,05 p ₁ <0,05
вміст МДА, (ммоль/л)	до лікування	0,37±0,03 p>0,1	0,34±0,02
	після лікування	0,18±0,01 p<0,001 p ₁ <0,001	0,31±0,02 p ₁ >0,1
активність каталази, (мк-кат/л)	до лікування	0,114±0,006 p>0,1	0,122±0,007
	після лікування	0,256±0,013 p<0,001 p ₁ <0,001	0,166±0,010 p ₁ <0,001

АПІ	до лікування	3,08±0,2 p>0,1	3,59±0,2
	після лікування	14,22±1,2 p<0,001 p ₁ <0,001	5,35±0,4 p ₁ <0,001

*Примітка: p – показник достовірності відмінностей до групи порівняння;
p₁ - показник достовірності відмінностей до вихідного стану.*

Аналізуючи результати, отримані після проведеного лікування, було виявлено достовірне зниження як активності еластази (на 82,4%) так і вмісту МДА (вдвічі) в основній групі, що свідчить на користь призначеного лікувально-профілактичного комплексу та підтверджує його ефективність, до того ж активність каталази в основній групі після проведеного лікування підвищилась на 55,5%, а показник АПІ – у 5 разів завдяки зниженню вмісту МДА на 76,2%, що свідчило про антиоксидантний ефект запропонованого лікувально-профілактичного комплексу.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Koliennikova O.V.,
senior instructor,
Semenenko L.M.,
instructor.

*FLERC Foreign Language Department,
National Defense University of Ukraine,
named after Ivan Cherniachovskyi.*

TEACHING IN A NEW ENVIRONMENT

We are going to look a little bit more about teaching and learning in a new environment.

And in particular, look at the role of a teacher and the learner in on-line learning.

As a teacher, it is important to be aware of the differences between on-line and face-to-face contexts, and to train properly for those so you can offer the best support possible. Just as in face-to-face teaching, the teacher needs to have a teaching, social, and cognitive presence. This includes some of the following elements.

Firstly, and most importantly, you need to build a positive learning environment. Initially, it is likely that you are going to need to help with a number of technical issues, so the students are able to access the platform. So they can maintain their motivation and access all the materials that they need to start learning.

Secondly, we need to be welcoming, and help the students to interact with each other. This is sometimes called on-line socialization. As with face-to-face learning, synchronous, getting to know your activities, help students to familiarize themselves with the etiquette of how to communicate with each other. It is also a nice way to help them feel their way into the course, and learn the basics of how to communicate on-line through the forums and chat discussions. Most of us interact these days in on-line environment, so we are aware of something called netiquette, and how to interact with each other correctly.

Language learners often lack the confidence to engage and communicate effectively in face-to-face environments. The neutral on-line space allows them to spend time to think about their responses, and think about what they want to say, before they say it. This is important in writing practice, as students often need to think about their responses before writing them down. Similarly, in discussion forums, because of the public nature of these, students are exposed to a wide range of language from other students and from colleagues, who are commenting and responding to similar topics. So, they are able to learn from them by seeing the comments that they write, and improve their language at the same time.

The on-line space has not always served speaking skills very well, but with new technologies available, through closed networks, set by university, or many of the other websites that facilitate tandem learning now it is possible to set up conversation on-line.

The other good thing about technology that allows for real-time communication is that these are often recorded, so it is possible for you to go back and watch a recording, and record yourself talking, go back, and listen to that for your pronunciation, and for the vocabulary, and for the language use. The web also offers a number of opportunities for authentic language practice.

One key characteristic of learning on-line is flexibility. Learners can decide when and where to participate. The flexibility of on-line learning is suitable for learning languages because learners can shape their learning, and use the resources that they need to, to help them with their own specific needs.

Another characteristic of on-line learning is that it is very learner-centered. Students can choose to study the topics or the themes that are relevant to them, rather than having to engage in broad themes that maybe they are not interested in or that have no relevance to their learning.

Learners have very different achievement levels in a number of different skills areas. For, example, in speaking, in reading, in writing, and in terms of their level of grammar and vocabulary. Within those skills areas, there are also specific needs with regards to vocabulary, pronunciation, and certain areas of grammar. On-line learning allows learners to choose the resources they need for specific skills and the specific areas within those skills they need, for vocabulary, for pronunciation, and for grammar. The range of resources that are available in on-line learning allows learners to create a level of individualization and a path for their own learning that is very difficult to achieve in a face-to-face environment.

One of the benefits of one-line learning is that it helps to neutralize dominant personalities. So, weaker students or less confident ones are able to participate and contribute to discussions. Asynchronous on-line discussions allow learners who are perhaps less confident in a communicative situation time to think about their responses and then give measured and considered answers and replies to discussions.

One thing that is important to be aware of when you are an on-line tutor is that you are not always going to have control the same way that you would in face-to-face environment.

There is an increasing amount of research looking at using computers for language learning. One case study, by Maki Hirotani, has looked at language learning in particular using on-line learning, and has found the following things. Students using computers for learning produce more language overall than students in a face-to-face environment. These students produced utterances with richer vocabulary and sentence structure than those in face-to-face learning. They tended to notice their linguistic errors more than students in a face-to-face environment. So, this one study suggests that learning languages on-line is effective.

So, teaching on-line is very different from teaching in a face-to-face environment.

Obviously, there are a number of pros and cons of on-line learning and face-to-face learning. Which option you choose, whether you decide to go purely for on-line learning or face-to-face or a combination in blended learning, depends on what to get out of the experience.

However, the main thing to bear in mind when you are a teacher, both on-line and face-to-face, is that the pedagogy is important. And at the heart of everything are the learners and what they are learning.

References:

1. https://www.researchgate.net/publication/335004614_Global_perspectives_on_ComputerAssisted_Language_Learning_Research_on_the_development_of_fluency_in_a_CALL_integrated_environment.

Бугрін А.В.,
*старший викладач кафедри методики
та практики викладання іноземної мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

РЕФЛЕКСИВНЕ ОЦІНЮВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК РЕСУРС ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні передбачає зміну підходу до наповнення її змісту, способів і форм визначення освітніх результатів навчальної діяльності здобувачів освіти. Це пов'язано з формуванням нової парадигми вищої освіти, в основі якої лежить ідея досягнення осіб, які навчаються в системі освіти, високих освітніх результатів. Здатність до рефлексії та рефлексивного оцінювання в освітньому процесі способів і результатів своїх професійних дій включено в число професійних компетенцій, обов'язкових для оволодіння студентами вищої школи.

Освітній процес спрямований на формування найважливішої компетенції особистості – уміння вчитися, створення сприятливих умов для особистісного розвитку здобувачів освіти. У зв'язку з цим актуалізується уявлення про учня як суб'єкта власної діяльності, суб'єкта самонавчання та саморозвитку. Якщо створення смислової основи навчальної діяльності, її предметний зміст і між суб'єктне співробітництво є необхідними умовами діяльності, то рефлексія являє собою основний процес, який призводить до якісних змін в діяльності і займає центральне місце у освітньому процесі: з рефлексії він починається і нею закінчується [3, с. 104]. З практичної точки зору важливо, щоб педагог не тільки усвідомив для себе характер рефлексивної діяльності, а й міг її використовувати в освітньому процесі в залежності від цілей рефлексії.

В сучасних умовах головна функція оцінювання – аналіз процесу, зворотний зв'язок, яка дозволяє виявити особливості протікання процесу навчання і внесення відповідних поправок, тобто набуває значення компетентісний підхід в рамках якого велику увагу приділяють рефлексивному оцінюванню і самооцінці здобувачів освіти. Для оформлення оціночної діяльності на підставі критеріїв підсумкового характеру з врахуванням рефлексивного оцінювання педагогі пропонують наступний порядок дій:

вибирати специфічну мету програми, підібрати і проаналізувати зміст відповідної навчальної діяльності; визначити параметри навчання, тобто з'ясувати яке навчання має відбутися, щоб здобувач освіти досяг мети, яку потрібно оцінити;

оформити діяльності оцінки – з'ясувати, яке завдання запропонувати здобувачу освіти щоб він проявив себе у відповідності з характеристиками навчання;

сформулювати критерії оцінки для кожного обсягу навченості, що дозволяють ідентифікувати компетентність суб'єктів освітнього процесу з виділенням кількості балів для отримання оцінки [1, с. 156].

Рефлексія виступає в даному випадку показником суб'єктності і дозволяє особистості регулювати власну активність, впливати на систему норм і стандартів, управляти навчальною та практичною діяльністю. Займаючи позицію рефлексії, здобувач освіти аналізує, критично осмислює свою діяльність, порівнює її цілі і результати, прагне зрозуміти її особливості, недоліки та переваги. Таким чином рефлексивне оцінювання розуміється нами як здатність людини усвідомлювати власну діяльність, бачити в ній успіхи, помилки. Вона має бути наведеною на пошук причини невдач і труднощів, в ході чого усвідомлюються чому засоби, які застосовуються для вирішення завдання не працюють, і, як наслідок, формується критичне ставлення до власних можливостей, потім до умов завдання із застосуванням більш широкого кола засобів, висуваються припущення, гіпотези, відбувається інтуїтивне рішення (на несвідомому рівні) даної проблеми (тобто знаходиться рішення в принципі), а потім вже відбуваються логічне обґрунтування і реалізація рішення.

Завдяки рефлексивному оцінюванню в освітньому процесі у здобувачів освіти формується можливість одержання продуктивного навчального результату без зовнішнього регулятивного втручання в процес навчання. Відбувається засвоєння змісту навчальних тем завдяки процесу визначення практичної значущості знань. Психологічна регуляція та професійна рефлексія в оцінюванні розвитку когнітивного компоненту діяльності забезпечує контроль засвоєння знань, вносить зміни у ставлення здобувачів освіти до професійного самоздійснення [2, с. 228]. Таким чином, рефлексивне оцінювання виступає ресурсом особистісного розвитку здобувача освіти. А основним результатом формування оцінно-рефлексійного

компоненту здобувача освіти стає готовність до науково-дослідної діяльності та уміння осмислювати й у майбутньому професійно діяти на основі отриманих у ході вивчення фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін науково-практичних знань.

Отже, сучасному суспільству, а значить сучасній освіті, необхідна вільна творча особистість, що володіє певною якістю мислення, професіонал своєї справи. Рефлексія відіграє провідну роль в реалізації навчально-професійної діяльності освітнього процесу, а рефлексивне оцінювання сприяє особистісному розвитку. Таким чином, формування рефлексії здобувачів освіти стає однією з актуальних тенденцій освітнього процесу.

Література:

1. Жигалев Б. А., Безукладников К. Э., Крузе Б. А. Технологии критериального оценивания и рефлексии как способ повышения мотивации при овладении иностранным языком в школе и вузе. Язык и культура. 2017. № 37. С. 153–165.
2. Побірченко Н. А. Рефлексивне оцінювання розвитку професійного самоздійснення у студентів університету. Педагогічний процес: теорія і практика. 2013. Вип. 4. С. 227–237.
3. Пьянкова Г. С., Дюков В. М. Роль рефлексивно-деятельностной педагогики в развитии эффективных путей, средств и возможностей возрождения творческого потенциала образовательной системы.

Веремійчик Т.А.,

викладач

Лубенського медичного фахового коледжу

ОХОРОНА ПРАЦІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID 19

Сьогодення змушує людей ставати більш обізнаними про свої права на безпечні умови праці на робочому місці. Закони та нормативні акти з ОП розробляються для захисту працівників і підвищення їх добробуту. Тепер це стало реальністю і гарантовано Конституцією України та іншими нормативними актами. Цей факт справедливий і для сектора охорони здоров'я, оскільки сфера медичних послуг є одним з секторів, які несуть значні ризики з точки зору гігієни праці і техніки безпеки. Рівень травматизму працівників охорони здоров'я в цьому секторі дорівнює або вище, ніж в інших галузях, які традиційно вважаються небезпечними.

Медики стикаються з різними факторами ризику, пропонуючи медичні послуги суспільству. Небезпеки які є в цих робочих умовах класифікуються як біологічні, фізичні, ергономічні, хімічні і психологічні ризики.

Працю медичних працівників складно порівнювати з іншою працею. Медики мають надзвичайно велике емоційне навантаження, несуть відповідальність за життя і здоров'я інших людей, ця професія вимагає швидкого прийняття рішень, самодисципліни, уміння зберігати високу працездатність в екстремальних умовах.

Сьогодні ми переживаємо на всіх одну ситуацію, проходимо її разом. У боротьбі з коронавірусною пандемією, її поширенням та проявами в кожній постраждалій країні світу, в тому числі Україні, передову лінію оборони забезпечують медичні працівники. Медичний персонал є найпершою категорією ризику зараження бетакоронавірусом SARS-CoV-2 і розвитку коронавірусної хвороби-2019 (COVID-19) незалежно від віку, наявності супутніх хвороб та імунного статусу медичних працівників. В нашій державі виявлення та лікування хворих на COVID-19, а також захист медичного персоналу здійснюється відповідно до наказів МОЗ України: від 25.02.2020 р. № 552 «Про затвердження та впровадження стандартів медичної допомоги при коронавірусній хворобі (COVID-19)»; від 28.03.2020 р. № 722 «Організація надання медичної допомоги хворим на коронавірусну хворобу (COVID-19)»; від 2.04.2020 р. № 762 «Про затвердження протоколу «Надання медичної допомоги для лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)». Ризик зараження і захворювання медичного персоналу на коронавірусну хворобу COVID-19 існує на всіх етапах надання медичної допомоги — на поліклінічному, догоспітальному, стаціонарному. Найбільший ризик зарезитися й захворіти в умовах епідемії COVID-19 зазнає медичний персонал стаціонарних інфекційних лікарень та відділень. Лікарі та медичний персонал інфекційного відділення також мають ризик зараження, але дещо менший порівняно з працівниками приймального відділення. Для середніх і молодших медичних працівників існує ризик зараження під час

проведення ін'єкцій, інших діагностичних та лікувальних процедур, а також проведення поточної та заключної дезінфекції. Тривале ліжкове перебування хворих, які є інтенсивними джерелами виділення вірусу, призводить до підвищення забруднення збудником повітря. Здійснення персоналом багатьох інвазивних медичних процедур (проведення ларингоскопії для введення дихальної трубки з метою підключення до апарату ШВЛ, трахеотомії зі встановленням трахеостоми з цією метою, бронхіальний лаваж, бронхоскопія, меншою мірою венепункція, катетеризація підключичної артерії тощо) також супроводжується підвищеним ризиком зараження лікарів-реаніматологів, медичних сестер реанімаційного відділення, санітарок. Коронавірусу SARS-CoV-2 притаманна висока вірулентність (ступінь здатності до зараження організму) та висока контагіозність — властивість передаватися від хворих людей до здорових (індекс контагіозності становить приблизно 50%). З урахуванням зазначених біологічних властивостей вірусу SARS-CoV-2, тривалості його виживання на поверхнях і предметах у помешканнях та громадських приміщеннях, відсутності у населення популяційного імунітету, спричинення цим збудником пандемії, МОЗ України відніс коронавірус SARS-CoV-2 до збудників, що спричиняють «особливо небезпечні хвороби» (наказ МОЗ України від 25.02.2020 р. № 521). Робота медичного персоналу, який працює в умовах подолання коронавірусної епідемії COVID-19, відповідно до критеріїв «Гігієнічної класифікації праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого процесу, важкості і напруженості праці» (затв. Наказом МОЗ України від 08.04.2014 р. № 248), за умовами праці належить до небезпечної (екстремальної) — 4 класу з метою зниження рівня інфікування медичних працівників коронавірусною інфекцією COVID-19 рекомендовано провести наступні заходи з охорони праці:

- дотримуватись вимог наказів та нормативних документів з охорони праці та забезпечити професійну безпеку в установах охорони здоров'я;
- забезпечити ефективний контроль за впливом шкідливих та небезпечних виробничих факторів на робочих місцях;

- запровадити постійну регулярну дезінфекційну обробку робочої зони, проводити вологе прибирання із застосуванням дезінфекційних засобів, провітрювати приміщення. Під час проведення дезінфекції приміщень обробляти дезінфекційними засобами поверхні, до яких часто торкаються люди);

- забезпечити працівників закладів охорони здоров'я, які беруть участь у наданні медичної допомоги і догляді за пацієнтами, зараженими на COVID-19, засобами індивідуального захисту. Медичних та інших працівників, робота яких не пов'язана з виконанням професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження на COVID-19, також необхідно забезпечити ЗІЗ (маски, гумові медичні рукавички) та запровадити постійний контроль за використанням цих ЗІЗ, оскільки ці працівники можуть заразитися на COVID-19 від інфікованих пацієнтів, у яких це захворювання ще не виявлено.

На захист медичних працівників в умовах боротьби з епідемією COVID-19 спрямовані листи МОЗ України (05.1-08/9241/2-20 від 06.04.2020 р.), та Державної служби України з питань праці (від 07.04.2020 р. № 2480/1/35-20), які стосуються проведення розслідування лабораторно підтверджених випадків COVID-19 у медичних працівників, пов'язаних з виконанням професійних обов'язків. В листах МОЗ і Держпраці України зазначено, що лабораторно підтверджені випадки інфікування COVID-19 медичних та інших працівників, що пов'язані з виконанням професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження на COVID-19, підлягають розслідуванню як випадки гострого професійного захворювання відповідно до вимог Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 р. № 337. З цього випливає, що лабораторно підтверджений професійно зумовлений випадок COVID-19 у медичного працівника діагностується і обліковується як гостре професійне захворювання «Коронавірусна хвороба COVID-19» з відшкодуванням усіх передбачених чинним законодавством для випадку професійного захворювання збитків.

Ми маємо бути готовими до того, що в разі подальшого розвитку епідемічного процесу та різкого підвищення захворюваності населення на COVID-19 може скластися невідповідність між чисельністю контингентів, які потребують медико-санітарної допомоги, та наявними силами і засобами охорони здоров'я. Але водночас підготовка лікарів-епідеміологів та лікарів-гігієністів у вищих навчальних закладах нашої країни, на жаль, припинена і не здійснюється уже упродовж чотирьох років. Дивно, що в 2017 році уряд ліквідував санепідслужбу, яка свого часу була створена, перш за все, для боротьби з інфекційними захворюваннями. І це було зроблено на тлі оголошення BOO3 у період з 2009-го до 2016 року міжнародних надзвичайних ситуацій через масштабні спалахи свинячого грипу А/Н1N1 (2009), поліомієліту (2014), хвороби Ебола (2014), захворювання, спричиненого вірусом Зіка (2016). Урядом, на

превеликий жаль, не були взяті до уваги попередження наукової, експертної та професійної спільноти щодо можливих катастрофічних наслідків такої реформи для України.

Держава забезпечує страхові виплати в таких розмірах медичним працівникам державних і комунальних закладів охорони здоров'я:

1) у разі встановлення групи інвалідності протягом одного календарного року, що настала внаслідок захворювання коронавірусною хворобою (COVID-19);

2) у разі смерті працівника – у 750-кратному розмірі прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року. {Статтю 39 доповнено частиною другою згідно із Законом № 588-IX від 07.05.2020}.

Медичним працівникам за роботу законодавством передбачені відповідні додаткові гарантії та компенсації, до основних з яких належать: щорічна додаткова відпустка за особливий характер праці; скорочена тривалість робочого тижня; підвищення посадового окладу у зв'язку із важкими і шкідливими умовами праці. Оплату праці працівників закладів охорони здоров'я бюджетної сфери регламентують Умови оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення, затверджені наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України від 05.10.2005 № 308/519 (далі — Умови №308/519). Медичним та іншим працівникам, що безпосередньо зайняті у ліквідації епідемії здійснюється доплата до заробітної плати. В разі виникнення ситуації порушення законодавства про працю працівник має право звернутися: адміністрації медичного закладу, професійної спілки, територіального органу Державної служби України з питань праці, правоохоронних органів, якщо є ознаки правопорушень, за які передбачена кримінальна відповідальність.

Сподіваюсь, що наша система охорони здоров'я, наші медичні працівники, яких пандемія COVID-19 наздогнала на стадії реформування, у цій складній і напруженій боротьбі за життя вистоять і переможуть. Маю надію, що на шляху подальших змін будуть враховані допущені помилки та прорахунки, що при побудові нової моделі охорони здоров'я буде врахований не лише світовий, а й кращий вітчизняний досвід.

Література:

1. URL: <https://covid19.gov.ua/analitichni-paneli-dashbordiy>
2. Москаленко В. Ф. Біостатистика. Київ: Книгплюс, 2009. 184 с.
3. Стандарти визнання COVID-19 як гострого професійного захворювання в Україні та згідно з положеннями міжнародної організації праці /А. В. Басанець та ін. Укр. журнал з проблем медицини праці. 2020. Т. 16, № 2. С. 86-95. DOI: <https://doi.org/10.33573/ujoh2020.02.086>
4. Яворовський О. П., Зенкіна В. І. Медики України найменш захищені. Охорона праці. 2020. Т. 312, № 6. С. 46-49.
5. Яворовський О. П., Скалецький Ю. М., Брухно Р. П. Метод анкетування як інструмент оцінки умов праці медичного персоналу та управління ризиками в надзвичайних ситуаціях медико-біологічного характеру (на прикладі подолання пандемії COVID-19)

Демченко Н.В.,

старший викладач кафедри іноземних мов,

Назаренко А.Г.,

старший викладач кафедри іноземних мов.

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Вища військова освіта сьогодні потребує визначення чітких цілей і завдань, які б дозволили наблизити національну систему до міжнародних рівнів освіти, зокрема у навчанні іноземних мов, що безумовно сприятиме гармонізації національної військової освіти та забезпечить підготовку висококваліфікованих військових фахівців.

Щоб досягти такого рівня володіння іноземною мовою, який би відповідав загальновизнаним світовим стандартам та сучасним потребам нашого суспільства і військової галузі, необхідно удосконалити систему мовної підготовки та мовного тестування особового складу Збройних Сил України.

У вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) має функціонувати єдина цілісна система підготовки з іноземних мов. Для цього необхідно провести ретельний аналіз потреб слухачів всіх закладів, визначити наповнення «Мовного портфеля для професійного спілкування». Формування у слухачів професійних мовленнєвих компетенцій сприятиме їхньому ефективному функціонуванню у професійному середовищі та встановленню контактів із зарубіжними партнерами, полегшить доступ до всесвітніх інформаційних джерел, заохочуватиме до самоосвіти та самовдосконалення.

Програми мовної підготовки, починаючи із закладів середньої освіти і закінчуючи докторантурою, повинні забезпечувати поступове підвищення рівня мовної підготовки, бути послідовними, узгодженими, без дублювання. Основний акцент необхідно робити на умінні навчатися, вести пошук та відбір необхідної інформації, тобто «навчати навчатися».

Підхід до навчання іноземних мов має бути діяльнісно-орієнтованим. Слухачі повинні вміти виконувати мовленнєві завдання з чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, говоріння, письма, застосовуючи мовну та комунікативну компетенції для досягнення необхідного рівня володіння іноземною мовою за міжнародними загальноприйнятими стандартами.

В рамках академічної освіти необхідно розвивати у слухачів професійні мовленнєві компетенції з урахуванням їхньої спеціалізації. Таку підготовку можна забезпечити шляхом безпосереднього навчання іноземної мови та викладання фахових дисциплін із використанням іноземної мови.

Для розвитку професійної комунікативної компетенції необхідно створити лексичний мінімум за спеціальностями та систему професійно орієнтованих вправ/завдань з іноземної мови, що вимагатимуть використання вузькоспеціалізованої лексики та професійно орієнтованої поведінки.

Мовне тестування створює можливості для якісного і ефективного контролю вивчення іноземної мови, є дуже важливою складовою частиною мовної підготовки і вимагає розробки чітких змістовних дескрипторів щодо критеріїв оцінювання вмінь та навичок слухачів, що забезпечить успішне досягнення цілей навчання.

Вміло поєднуючи надбання національної системи вищої освіти та впроваджуючи зарубіжні передові досягнення у навчанні іноземних мов, ми зможемо підготувати висококваліфікованих військових фахівців.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. -Київ: «Ленвіт», 2003. -С. 57-68.
2. Кашина Е.Г. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка. - Самара: Универс-групп, 2006. -75 с.
3. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. - 4-е изд., стер.- М.:«Академия», 2007.-С. 161-189.
4. Littlewood W. Communicative language teaching. – Cambridge: Cambridge university press,1991.-108p.

*Дмитрик А.Ю.,
ст. викладач кафедри гуманітарних наук
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

USING THE PRINCIPLES OF FACILITATION IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

In the context of the European integration course in Ukraine and the reform of the higher education system, higher education institutions are faced with particular tasks, such as improvement of the quality of training of future specialists, the introduction of a student-centered principle, the formation of competencies, the need for

constant self-education, innovativeness. These tasks affect the review of the main functions of the teacher, who should not only transfer knowledge to students, but be an assistant, advisor, motivator for them, create psychologically comfortable conditions for self-development and self-education of each student based on cooperation, mutual respect and trust.

Therefore, in terms of modern education, the concept of «facilitation» appears in the vastness of pedagogical. The issue of facilitation in the pedagogical field is also presented in the works of humanistically oriented scientists (F. Roebuck, D. Espier, R. May, V. Frankl, D. Bugental, D. Holt, etc.), which considered the issues of facilitation conditions, personality traits of teacher-facilitator, ways and methods of professional training.

For the first time this term was introduced by C. Rogers in the book «Freedom to Learn», published in 1969. According to the author, the primary task of the teacher is to allow the student to learn, to feed his own curiosity [1]. C. Rogers associates improving the quality of teaching with the teacher's abilities to facilitate learning.

In the XX century, the phenomenon of facilitation was defined as an effect that arises as a result of group activity, increases the activity of a person in a group and influences the effectiveness of solving certain problems. Analyzing the main ideas of C. Rogers [2] on the problem of facilitation, we can say that this phenomenon in pedagogical activity manifests itself in the teacher's ability to build the educational process in such a way that an atmosphere of psychological support is formed in the classroom, thanks to which the students' level of educational motivation, responsibility, creativity, and in general, there is a personal growth of students. A teacher who is able to implement the facilitative process always knows and understands the needs, requests, the inner world of students, and is also open to his/her own experiences.

According to Rogers' theory, the teacher must motivate students to learn meaningfully [3]. He considers 3 main attitudes of the teacher-facilitator:

1. *Congruence*. It implies that the teacher in the relationship with the learners should be as he/she really is.
2. *Acceptance*. The teacher's inner confidence in the capabilities and abilities of each student.
3. *Empathy*. This is the teacher's ability to see the inner world and behavior of each student precisely from their point of view.

So, a teacher who behaves naturally and in a non-judgmental manner understands and accepts the inner world of students, creates the necessary conditions for facilitating their meaningful learning and, in general, personal development.

Popular American blog MGR [4] represents some critical facilitation guidelines for facilitators:

1. You must observe carefully and listen to all that the group says and does.
2. Recognize all group input and encourage participation.
3. Facilitation represents a helping mechanism. Ask questions rather than lecturing the workshop participants.

Listen and keep your group involved.

4. Stay on the task. Avoid straying to other topics no matter how informative the topic may be or how much it may interest you or the group.

5. Do not lose your neutrality. Eliminate your personal bias and opinions from the discussion.

6. Learn to expect hostility, but do not become hostile with your group or any participant. You must develop an attitude of acceptance. You may not agree necessarily with what is being said, but you can listen, accept, and record their answers and opinions. Let the group evaluate the content.

7. Avoid being the expert authority on the subject. You can be an authority figure, but your role is to listen, question, enforce the method.

8. Use breaks to free a discussion when it is deadlocked. Breaks give the participants a chance to clear their minds and likely come to a new understanding.

The use of facilitation will be appropriate precisely in English practical classes, where the teacher can afford to play mainly the role of an organizer and provide psychological support for educational activities in class. Facilitation will also bring its results precisely in those practical exercises that are carried out in middle or final stages of studying the topic, when students already have a certain amount of lexical, grammatical and factual material on the topic, and therefore the teacher can already, through facilitation, attract the students to an independent, creative and more in-depth study of the material on the topic.

Thus, using principles of facilitation in English lessons help to create such a psychological atmosphere and interaction of learning subjects in class, which helps learners to open up as creative, independent personalities, able to analyze and systematize educational material. The creation of such a special interaction between the teacher and students depends on the teacher's ability to carry out facilitation, which is due not only to his methodological, pedagogical and linguistic competencies, but also psychological.

REFERENCES

1. Rogers, C. R. (1969). *Freedom to Learn*: Pearson College Div, p. 352.
2. Rogers, C. R. (1959). *A Theory of Therapy, Personality, and Interpersonal Relationships: As Developed in the Client-Centered Framework*. In S. Koch (Ed.), *Psychology: A Study of a Science. Formulations of the Person and the Social Context* (Vol. 3, pp. 184-256). New York: McGraw Hill.
3. Rogers C. R. (1947). Some observation on the organisation of personality. *Amer. Psychol.* V. 2. -P. 3
4. *Facilitation Guidelines Followed by Professional Facilitators* Retrieved January 28, 2021, from <https://mngrush.com/blog/facilitation-guidelines/>

Єжжюкіна Ю.І.,
аспірантка Інститут професійно-технічної освіти
НАПН України, м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ РОБІТНИКІВ МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Морська галузь відіграє вагомий роль у соціально-економічному розвитку нашої держави. Природно, потенціал будь-якої морської держави, і України зокрема, визначається у тому числі і наявністю висококваліфікованого плавскладу морських суден, як командного, так і рядового. Саме професіоналізм моряків є тим основним фактором, який вивів нашу державу у лідери постачання плавскладу для служби на морському торговельному транспорті інших країн.

Особливістю професійної діяльності моряків на морському торговельному флоті є встановлення певного правового режиму щодо відповідності їх особистісних якостей та, природно, поведінки встановленим правовим обмеженням – вимогам, правилам, дозволам, заборонам тощо. Ці норми встановлюють не лише обов'язки, а й права, регламентують для моряків встановлений порядок дій, які можливо вчиняти, а від яких слід утримуватися. Отже, проблема розроблення докладної методики цілеспрямованого розвитку правової культури майбутніх робітників морського транспорту є вкрай актуальною.

На наше глибоке переконання, методика вивчення правових дисциплін має бути дидактично збалансованою. У ній методи навчання необхідно чітко підпорядкувати цілям оволодіння навчальним матеріалом та системно послідовно застосовувати пояснювально-ілюстративні, репродуктивні способи опанування правових знань, які повинні замінятися (після досягнення запланованих цілей) проблемним викладом, частково-пошуковими, дослідницькими методами. Саме на такій послідовності включення учнів у різновиди навчально-пізнавальної діяльності засновані інтенсивні інтерактивні технології, що реалізують ідею навчання через діяльність (*action learning*).

Значну роль у формуванні правової культури майбутніх робітників морського транспорту реалізує технологія «*імітаційне моделювання*», головною метою якої є формування у майбутніх моряків умінь поєднувати теорію з практичною діяльністю, опанування навичками «діяти так, як в житті». Мова про те, що оволодіти сучасними професійно-правовими знаннями, навичками правомірної поведінки можна набагато продуктивніше, якщо; створити в учнів цілісне уявлення про роль, значення їх професійних компетентностей в реальній фаховій діяльності; залучити майбутніх матросів, мотористів до форм імітації професійної діяльності, що моделюють реальну групову взаємодію, колективне прийняття рішень, певні виклики, умови невідомості тощо; сформувати пізнавальні потреби і мотиви, створити умови для виховання професійно-пізнавальних інтересів учнів; забезпечити розвиток професійно-правового мислення.

Зупинимо свою увагу на основних інтенсивних технологіях, які застосовувалися при опануванні учнями дисциплінами правового характеру. Насамперед, серед традиційних імітаційно-ігрових технологій учні називають *метод аналізу конкретних ситуацій* [1; 2]. Зважаючи на розроблення цієї методики саме для опанування учнями дисциплінами правового характеру, мусимо уточнити назву цієї технології як «*аналіз професійно-правових ситуацій*».

Відтак, для проведення такого інтерактивного заняття слід розробити сюжети професійно-правових ситуацій. Прибічники цієї інтегративної педагогічної технології переконують, що за змістом такі ситуації можуть бути присвячені: *подіям на певних стадіях їх розвитку* (невиконання обов'язків посадовими особами, порушення правопорядку, нехтування санітарно-гігієнічними нормами організації діяльності, порушення екологічних норм, неправомірні дії окремих членів команди судна, порушення умов договору та ін.); *явища і процеси, що завершилися чи знаходяться у стадії розвитку, перетворення* (плинність кадрів, зростання електротравматизму на судні, взаємостосунки між членами команди, застосування засобів індивідуального захисту членами команди та ін.); *джерела і причини виникнення, розвитку чи відхилення від норм певних фактів і явищ* (стан охорони праці на морському транспорті; стиль керівництва на судні; ставлення плавскладу до забруднення речовинами, що перевозяться судном та ін.); *соціальні, економічні, юридичні чи адміністративні рішення і оцінки* (наказ про списання з судна, положення основних міжнародних конвенцій з безпеки судноплавства і охороні навіколишнього середовища та ін.).

Проводити таке імітаційно-ігрове заняття необхідно за алгоритмом, що структурно включає п'ять етапів. На першому етапі (*запуск гри*) викладач актуалізує навчальний матеріал з теми, повідомляє цілі і завдання заняття, наголошує на його важливості у професійній діяльності робітників морського транспорту, вмотивовує учасників гри діяти «так, як в житті», налаштовує учнів на продуктивну педагогічну взаємодію. Зазвичай, на організаційний момент імітаційно-ігрового заняття відводиться 5-10 хв.

Другий етап гри – *організаційний*. Поділ групи на команди, вибір капітанів, формування складу журі, видача ситуаційних завдань, пояснення порядку роботи команд над ситуаціями. Оперативний час – 5-10 хв.

Наступний етап включає групову роботу команд над сюжетами ситуацій, мозковий штурм, взаємне рецензування командами варіантів розв'язання ситуацій. Оперативний час – 30-35 хв.

Четвертий етап: презентація капітанами команд розроблених варіантів розв'язання ситуацій, виступи «опонентів», групова дискусія, оцінка результатів роботи команд. Оперативний час – 15-20 хв.

Підведення підсумків заняття. Визначення команди-переможця. Рефлексія учасників заняття щодо участі у груповій роботі. Внесення викладачем коректив в методику підготовки та проведення заняття. Оперативний час – 10-15 хв.

Отже, якщо імітаційно-ігрове заняття з аналізу професійно-правових ситуацій підготувати і провести з дотриманням вимог до кожного технологічного етапу, то оволодіння майбутніми робітниками морського транспорту професійно-правовими знаннями, навичками правомірної поведінки буде здійснюватися більш результативно.

Література:

1. Лузан П.Г. Наукові основи організації педагогічного процесу в аграрному вищому навчальному закладі: монографія. Київ: Міленіум, 2015. 330 с.
2. Щербань П.М. Навчально-педагогічні гри у вищих навчальних закладах. Київ: Вища школа, 2004. 207 с.

Коцюбчик .О. І.

студентка IV курсу

Волинського національного університету ім. Лесі Українки

Наук. кер. – Бартків О.С.

к.п.н., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПАЛЬЧИКОВИХ ІГОР В ОСОБИСТІСНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі становлення українського суспільства проблему фізичного, морального, духовного, інтелектуального розвитку особистості визнано пріоритетною. Особливо сензитивним у цьому контексті є дошкільний вік, який характеризується інтенсивним розвитком основних функціональних систем, що сприяють забезпеченню особистісного розвитку дитини та повноцінної реалізації своїх можливостей в майбутньому.

Важливу роль в розвитку дитини відводимо пальчиковим іграм, які мають оздоровчий вплив на організм дитини. Тому необхідно ще з раннього віку вчити дитину координувати і спритно маніпулювати пальчиками.

Роль і значення пальчикових ігор вивчали В. Денісон, М. Кольцова, О. Нефьодова, Л. Савіна, О. Узорова та ін. Указані вчені наголошують, що пальчикові ігри є захоплюючими, досить емоційними для дітей та сприяють особистісному розвитку дитини.

Особистісний розвиток – це поняття, яке інтегрує всі позитивні зміни в особистості, як результат впливу внутрішніх процесів і зовнішніх впливів. Це все те, що в особистості розвивається з віком, формується під впливом ззовні, що формується в спільній діяльності з оточуючими і самостійно розвивається.

Вивчення психолого-педагогічної літератури (Л. Биковець, Н. Белова та ін.) засвідчує, що пальчикові ігри сприяють розвитку:

- соціальних (мовлення, спілкування, налагодження взаємин) якостей дитини. Стимулюючи розвиток центральної нервової системи, пальчикові ігри прискорюють розвиток мовлення дитини. Коли дитина займається пальчиковими іграми, ритмічні рухи і вправи пальцями призводять до зрушення мовних центрів в головному мозку і помітному посиленню узгодженості в діяльності мовних зон. Все це в єдності стимулює процес розвитку мови;

- психічних (логіко-математичного мислення, уваги, уяви, здібностей, пам'яті та ін.) процесів. Сприятливий вплив пальчикові ігри мають і на розвиток елементарних математичних уявлень дітей. У ході виконання таких простих ігор можна формувати знання рахунку чисел тощо. Промовляючи веселий віршик діти вчаться здійснювати математичні операції додавання, віднімання, лічби. Пальчикові ігри впливають і на розвиток пам'яті дитини, яка в ході виконання вправи має запам'ятати положення та послідовність рухів руки і пальчиків, швидкість з якою це відбувається тощо. За допомогою пальчикової гімнастики дитина вчиться концентрувати увагу, правильно розподіляючи її, а зображуючи пальчиками який-небудь предмет, дошкільник розвиває свою уяву і фантазію;

- фізичних (сили рук і пальців, їх спритності, швидкості, точності та координації рухів тощо) якостей дитини. Виконуючи вправи за допомогою пальчиків, у дітей формуються практичні навички малювання і письма, підвищується рухливість і гнучкість пальців і кистей рук;

- життєво-необхідних (самообслуговування тощо) умінь і навичок: застібання/розстібання гудзиків, зав'язування шнурків на бант, тримання ложки, чищення зубів, чіплення прищіпок тощо.

Отже, пальчикові ігри впливають на психічний, соціальний та фізичний розвиток дітей. В таких іграх задовольняється потреба дітей в рухах руками й пальчиками, які стають більш точними і координованими.

Література:

1. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2012. №2. С. 124 – 131.

2. Белова Н. А. Пальчикові ігри як засіб розвитку мовлення дошкільнят. Режим доступу: <https://dedale.ru/uk/palchikovye-igry-kak-sredstvo-razvitiya-rechi-doshkolnikov-palchikovye/>

Кабанюк Т. П.,

студентка IV курсу 43 групи,

факультету фізики математики та інформатики

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Наук. кер.: доктор філософії, доц. кафедри вищої математики

та методики навчання математики Виносимова Д. А.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІЗКУЛЬТХВИЛИНОК У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Математика - це методичне застосування матерії тому, що вона робить людину методичною або систематичною. Математика робить наше життя упорядкованим і запобігає хаосу. Тому певними якостями, які виховує математика є сила міркувань, креативність, абстрактне, просторове та критичне

мислення, здатність вирішувати проблеми і навіть ефективні комунікативні навички. Тому немає сумнівів чому математика є одним із основних предметів навчальної програми.

Однак протягом останнього десятиліття занепокоєння щодо зниження інтересу та успішності дітей в математиці викликає великий резонанс в наукових колах. Хоча успішність зумовлена складною взаємодією між інтелектом та контекстуальними змінними, здоров'я є життєво важливим фактором, що пом'якшує здатність дитини вчитися.

Низький інтерес дітей до математики зумовлений тим, що предмет проводять до 76% часу в сидячій формі. Школяр довгий час знаходиться в статичному положенні: сидить за партою під час уроків, за столом під час виконання домашніх завдань або за комп'ютером. Він перевтомлюється, виникають проблеми із здоров'ям. До перших ознак втоми відносяться нетривка увага, відволікання, часта зміна пози, підтримання голови руками, непевні рухи, слабкий інтерес до діяльності [1].

Якщо збільшити кількість фізичної активності під час уроку математики або навчального дня можна прослідкувати збільшення активності та зацікавлення в учнів. В свою чергу це сприятиме кращій математичній успішності, яку можна навести як вагомий аргумент щодо впровадження щоденної фізичної активності у школах. В таких ситуаціях на допомогу приходять фізкультхвилинки. Вони не займають багато часу, швидко відновлюють працездатність, покращують настрій, тренують, розслаблюють або тонізують м'язи, попереджають порушення постави, зору. Завданням вчителя стає включення у шкільне життя дитини цікавих та різноманітних форм фізкультурно-оздоровчої роботи з метою досягнення їх максимального здоров'язберігаючого ефекту.

Проведення фізкультурної хвилинки не повинно відображатися на ході уроку. Тому її слід проводити після завершення якогось процесу, пов'язаного з навчальними заняттями, наприклад, коли діти закінчили вирішили математичний приклад. Також вони повинні бути не лише рухливими, а й цікавими і різноманітними за направленням та змістом. Для підвищення ефективності фізкультурних хвилинко доцільно використовувати музичний супровід. Для добору відповідної музики можна залучати учнів класу. Це буде сприяти підвищенню інтересу учнів до цього виду занять фізичними вправами.

Вчителі математики для ефективного навчання свого предмету використовують малі форми активного відпочинку на уроці, які допомагають запобігти розумовій втомі, пов'язаній із активною розумовою діяльністю та тривалим нерухомим сидінням.

Основні завдання цієї форми роботи:

- повернути втомленій дитині працездатність, увагу;
- зняти м'язове, розумове напруження;
- попередити порушення постави [2].

Проведення фізкультхвилинки можна поєднати з усним рахунком, проведенням у віршованій формі. Так, наприклад, у 5-му класі під час повторення таблиць множення на 9, для учнів 5 класу варто запропонувати таку вправу:

$9 \cdot 2 = 18$ – *Учні добре вчатьсья*

(Стати струнко, покласти перед грудьми рівно праву руку на ліву.)

$9 \cdot 3 = 27$ – *І таблицьку знають всі.*

(Розвести руки в боки від середини грудей долонями догори.)

$9 \cdot 4 = 36$ – *А це Незнайкам на злість.*

(Стиснути кулачки, потрясти руками.)

$9 \cdot 5 = 45$ – *Вже й вони таблицьку вчать.*

(Руки перед собою на відстані читання книжки.)

$9 \cdot 6 = 54$ – *Всі завдання поробили.*

(Розвести руки в боки через верх від середини грудей.)

$9 \cdot 7 = 63$ – *Як Знайко, роби й ти.*

(Повертаючись, показати рукою на своїх друзів.)

$9 \cdot 8 = 72$ – *І не болітиме голова,*

(Обхопивши голову руками, нахилити вліво і вправо.)

$9 \cdot 9 = 81$ – *І не сидітимеш кілька годин,*

(Показати правою рукою «годинник» на зап'ясті лівої руки.)

$9 \cdot 10 = 90 - \text{А все вийде легко й просто.}$

(Витягнути вперед долонями догори попеременно праву і ліву руку від середини грудей.)

Всю таблицку знаємо, Роботу починаємо.

(Сісти за парту.)

Враховуючи, що навчання - це повний процес, який полягає не лише у запам'ятовуванні та мисленні, це дослідження підтверджує, що навіть навчання математики має бути скоординованим, емоційним та збагаченим досвідом, включаючи фізичну активність та соціальні стосунки.

Література:

1. Карапузова Н. Д. Основи педагогічної ергономіки: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Д. Карапузова, Є. А. Починок, В. М. Помогайбо. – Київ : Академвидав, 2012. – 201 с.
2. Олексик Я. В. Фізкультурні хвилинки [Електронний ресурс] / Я. В. Олексик. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://naurok.com.ua/fizkulthvilinki-na-urokah-informatiki-ch-1-70116.html>.

Крайова О.В.,

старший викладач кафедри іноземних мов,

Цибанюк Т.І.,

старший викладач кафедри іноземних мов

Національний університет оборони України ім. Івана Черняхівського

ВИБІР СТРАТЕГІЇ ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Помилка – це природне явище у процесі навчання мови. Більше того, помилка – це корисне явище, адже саме вона визначає те, наскільки студент готовий експериментувати з мовою в процесі викладення своєї думки.

Під час проведення та оцінювання рівня сформованості навичок усного мовлення студентів викладачі іноземних мов стикаються з проблемою виправлення помилок. Перед ними постає низка питань, а саме, що виправляти, коли виправляти та як це робити. Надмірне виправлення призводить до втрати мотивації, швидкого розвитку комплексу говоріння іноземною мовою. До того ж, хід заняття втрачає плавність, студенти починають відчувати роздратованість і на деякий час блокується здатність суб'єктів навчання сприймати новий матеріал. Інша крайність, яку не можна допускати під час контролю процесу говоріння студентів – це абсолютне ігнорування помилок, адже корекція мови – це основа самовдосконалення студентів, які мають чітко бачити свої слабкі сторони і шляхи їх подолання в майбутньому. То ж, що, коли і як виправляти?

Вибір способу виправлення помилок перш за все залежить від мети комунікативної вправи, а саме розвиток правильності мовлення чи його швидкості. На етапі живого обговорення певного проблемного питання, коли формується навичка вільного висловлювання, не рекомендується переривати хід думок студентів. Не можна брати до уваги, помилки допущені в конструкціях, які ще не вивчалися. Студенти мають вчитися знаходити шляхи висловлення своєї думки, не боятися експериментувати з мовою, почуватися вільно. Викладач виконує роль спостерігача, занотовує деякі часто повторювані помилки і обговорює їх після завершення даного етапу заняття.

Якщо ж ви прагнете відпрацювати правильність вживання певної структури, то студенти мають підготуватися до цього. Здебільшого таким комунікативним вправам передують низка підготовчих вправ, де акцент робиться саме на правильності використання певної конструкції. Студентам має відводитися час на підготовку до основної комунікативної вправи, і вони мають чітко розуміти, що викладач буде оцінювати рівень сформованості умінь використання даного мовного явища.

Основною метою навчання іноземної мови є досягнення студентами рівня самокорекції. Даний процес відбувається через перехідний етап у вигляді виправлення суб'єктами навчання помилок один одного. Для цього викладач повинен делегувати функцію коректора студентам. В більшості випадків студенти можуть

самі усвідомити і виправити помилки. Часто усвідомлення помилки відбувається після того, як вона була зроблена. І викладачу потрібно дати студенту час її виправити самостійно. Викладач може сигналізувати про зроблену помилку. Піднявши брови чи вказівний палець, повторивши частину речення з помилкою, чи повторивши фразу до місця, яке потребує корекції, викладач дає можливість студентам замислитись над структурою, усвідомити її і самостійно виправити. Якщо студент не може справитись із завданням самостійно, викладач має дати змогу виправити цю помилку його одногрупникам. Це підвищує їх уважність, зосередженість на відповідях один одного і веде до досягнення основної мети курсу – розвитку самокорекції.

Література:

1. Harmer, J. (2001). The practice of English language teaching. Harlow: Longman.
2. Amara, Naimi. (2015). Errors correction in foreign language teaching. Published by The Online Journal of New Horizons in Education, Volume 5, Issue 3, Department of English, Hassiba Benbouali University. Chlef.
3. Radiah, A. (2019). Effect of Oral Corrective Feedback on Language Skills. Theory and Practice in Language Studies, 9(6), 672–677.

Махсма В.В.,

здобувач освітнього ступеня магістра,

Науковий керівник: Задорожна-Княгницька Л.В.,

д. пед.н, доцент, завідувач кафедри педагогіки та освіти.

Маріупольського державного університету

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Термін «емоційний інтелект» не є новим для вітчизняної педагогічної теорії та практики. Цей термін на початку 1990-х років почали використовувати американські психологи Джон Мейер та Пітер Саловей на позначення ступеня розвитку комплексу якостей особистості. Такий комплекс сам є інтегральним поняттям, оскільки містить у собі вміння розбиратися у власних думках, почуттях та контролювати власні емоції (самосвідомість, самоконтроль, самомотивацію, вміння ставити себе на місце інших людей, розуміти їх, навички спілкування з оточуючими, вміння налагоджувати продуктивні взаємовідносини тощо).

Отже, під емоційним інтелектом розуміють здатність людини до усвідомлення, прийняття та управління емоційними станами і почуттями, власними та інших людей, що формуються протягом життя у процесі спілкування та професійній діяльності. Саме емоційний інтелект пояснює, наприклад, чому іноді випускники вищих навчальних закладів, з середнім рівнем знань, будують кар'єру, а відмінники часто не досягають професійних злетів, тому існування в людини IQ не є повною гарантією успіху [3, с. 57].

Найбільш інтенсивно емоційний інтелект розвивається у дитячому віці, коли в умовах самостійного спілкування з батьками, родичами, ровесниками, педагогами дитина відкриває для себе різноманітні стилі можливої побудови стосунків. Розсудливе й афективне ставлення до правил, моральних норм розвивається в дитини через емоційно-оцінне ставлення до неї дорослого [2, с. 51].

Основним джерелом емоцій дитини є провідна (навчальна) діяльність, у межах якої інтенсивно формуються вищі почуття й особливу роль починають відігравати інтелектуальні емоції, що тісно пов'язані із навчальною діяльністю: здивування, сумнів, переживання нового, радість пізнання [1]. Одночасно у дитини активно розвиваються соціальні емоції, такі як самолюбство, почуття відповідальності, почуття довіри до людей і здатність до співчуття.

Емоційний інтелект піддається розвитку і спрямованому навчанню в більшій мірі до початку навчальної діяльності дитини. При цьому розвивати емоційний інтелект необхідно починати з основних емоцій і поступово переходити на їх відтінки під час: читання книг з аналізом настрою і почуттів персонажів, участі у драматизація, ігрових вправах «Вгадай настрої», аналізу ситуації з життя дітей,

демонстрації фотографій, малюнків осіб з основними емоціями і пізніше з відтінками емоцій. малювання «власного настрою», а також близьких, друзів та аналіз причин настрою [4].

Однак значна частина часу в освітньому процесі відводиться на навчання академічним предметів. Незважаючи на те, що зміст окремих дисциплін (зокрема соціально-гуманітарних) сприяє виробленню й закріпленню соціально-емоційних навичок, науковці стверджують, що соціально-емоційне виховання повинно насичувати будь-яку діяльність дитини в школі. Оптимальних результатів можна досягти лише в тому випадку, коли соціально-емоційне виховання стає частиною змісту освітнього процесу й частиною життя школи. Йти до цього можна різними шляхами:

- шляхом доповнення предметного змісту актуальними, пов'язаними з реальним життям ситуаціями (турбота про людей похилого віку, охорона навколишнього середовища, надання першої допомоги, дотримання здорового способу життя, створення безпечного освітнього середовища тощо);
- шляхом організації освітнього процесу відповідно до принципів соціально-емоційного виховання і планування виховної роботи в таких напрямках, як проблемне навчання (англ. Problem-based learning), навчання в процесі надання послуг (англ. Service learning), проектне навчання тощо).

Отже правильно організоване соціально-емоційне виховання дає школярам можливість краще розумітися з іншими людьми у процесі соціальної взаємодії, досягати успіху в спілкуванні з учителями і однолітками, вирішувати виниклі конфлікти, розуміти себе, свої бажання і потреби, причини власних вчинків, а також ставити перед собою цілі і вдало їх досягати.

Література:

1. Кіреєва У. В. Теоретичні підходи до психологічного вивчення Я-концепції. Психологія і суспільство. 2010. № 4. С. 111-119.
2. Поліщук С. А. Вольовий розвиток дітей молодшого шкільного віку : навч. посібник. Суми : ВДТ «Університетська книга». 2005. 58 с.
3. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп; учеб. пос. Москва: Ин-т Психотерапии, 2005. 490 с.
4. Юркевич В. С. Проблема эмоционального интеллекта. Вестник практической психологии образования. 2005. № 3. С. 4-10.

Мацюк Н.Г.,

*студентка 3 курсу педагогічного факультету
Рівненського державного гуманітарного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ У ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасне інформаційне суспільство висунуло на перший план уміння та навички ефективної міжособистісної комунікації, активної взаємодії між членами суспільства. Оскільки навчальна діяльність є провідною у молодшому шкільному віці, то ці навички та вміння в учнів 1–4 класів найефективніше можна сформувати і розвинути в навчальному процесі, зокрема за умов реалізації ситуаційного принципу навчання у процесі розвитку діалогічного мовлення школярів. На це спрямовані Концепція 12-річної загальної середньої освіти, Державний стандарт початкової освіти, типові освітні програми Нової української школи для закладів загальної середньої освіти 1–2 та 3–4.

В основу вивчення мовно-літературної галузі в початковій школі покладений принцип формування комунікативної спроможності в спілкуванні, отже спілкування виступає метою, змістом і засобом навчання. Сприятливою базою для використання ситуаційних завдань є діалогічне мовлення, через яке у повному обсязі можуть реалізуватися методичні аспекти запровадження ситуаційних завдань у процесі навчання мовно-мовленнєвого матеріалу.

Принцип ситуаційності реалізується у зв'язку з виконанням ситуаційних вправ – таких мовленнєвих завдань, виконання яких залежить від характеру уявної мовленнєвої ситуації. Основна ознака ситуаційних вправ – наявність мовленнєвого стимулу, що викликає мовленнєву реакцію учня, визначає вибір тієї чи іншої мовної одиниці.

Проведений нами аналіз змісту чинних програм та підручників української мови та читання для 1–4 класів виявив, що в початковій школі приділяється недостатньо уваги навчанню діалогічного мовлення школярів – завдань і вправ для формування діалогічних навичок у дітей недостатньо, а це негативно відбивається на рівні сформованості загальних комунікативних умінь учнів.

Опрацювання методичної літератури з досліджуваної проблеми дало можливість виявити резерви удосконалення навчання діалогічного мовлення учнів 1–4 класів, завдяки чому й була створена відповідна система роботи, покладена в основу експериментального навчання.

Суть дослідної програми полягала:

а) у реалізації ситуативного принципу навчання у процесі розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів;

б) у збільшенні виконання учнями вправ та завдань діалогічного спрямування та розширення обсягу інформації про структуру та лінгвістичні особливості діалогу;

в) у цілеспрямованому й систематичному залученні відповідного мовного матеріалу, що вивчається на аспектих уроках, до продукування діалогічних висловлювань та створення типових мовленнєвих ситуацій;

г) у використанні системи комунікативних вправ та завдань для засвоєння школярами знань, формування усномовленнєвих умінь і навичок на основі відповідних допоміжних опор, створення діалогічних висловлювань із дотриманням вимог мовленнєвої культури та українського мовленнєвого етикету;

д) у застосуванні найдоцільніших форм, методів, прийомів і засобів навчання усного діалогічного мовлення на уроках рідної мови.

Нами була розроблена система вправ розвитку діалогічних умінь учнів на основі ситуаційних завдань, які можна використовувати на будь-якому лінгвістичному матеріалі. Це ситуаційні завдання та вправи зі створення діалогу на тему до описаної ситуації, на основі програми спілкування, створення діалогу за серією малюнків та опорними словами, за змістом малюнка, створення діалогу на певну тему до означеної ситуації та на одну і ту саму тему, але для різних ситуацій.

Нестандартний характер запропонованих вправ викликав пожвавлення інтересу з боку школярів і сприяв розвитку їх пізнавальних потреб, що значно підвищувало практичну комунікативну спрямованість на уроках мови та читання.

Ми переконані, що оптимальним способом формування і розвитку діалогічних умінь школярів є робота над ситуаційними вправами, основна мета яких полягає у формуванні і розвитку таких діалогічних умінь:

а) усвідомлення місця, мети, адресата спілкування;

б) осмислення теми і головної думки висловлювання його підпорядкування темі і головній думці;

в) вибір стилю мовлення відповідно до запропонованої ситуації спілкування;

д) вибір мовленнєвих засобів відповідно до основної думки, стилю мовлення;

г) знаходження і виправлення недоліків у власному і почутому висловлюваннях, удосконалення сказаного або почутого.

До найважливіших умов, що складають основу мовленнєвої компетенції учня початкової школи, належить здатність адекватно сприймати діалогічне мовлення на слух, вести діалог з додержанням вимог українського мовленнєвого етикету. Завдання вчителя початкових класів розвивати уміння школярів висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення.

Ситуаційні завдання, вправи, метою яких є створення діалогу на уроці української мови, можна використовувати під час вивчення будь-якої теми в кожному класі початкової школи. Вони можуть стати елементом різних етапів уроку української мови та читання, тому що такі вправи і завдання – це «види навчальної діяльності учнів, що ставлять їх перед необхідністю багаторазового й варіативного застосування одержаних знань у різних зв'язках та умовах пошуку, розв'язання проблем, завдань – інколи високої складності» [4].

Отже, систематичне й послідовне засвоєння діалогічно-мовленнєвих знань, виконання комунікативних вправ для продукування діалогічних висловлювань на основі відповідних допоміжних

опор з постійним опрацюванням форм мовленнєвого етикету й культури спілкування, здійснення безперервного зв'язку між уроками вивчення мовних тем та уроками діалогічного спілкування зробить процес навчання усного діалогічного мовлення більш ефективним і результативним.

Література:

1. Лещенко Г., Іванова Л. Комунікативні завдання на уроках мови. К.: Шк.світ, 2009. 128с.
2. Концепція Нової української школи: [https://kremvo.ucoz.ua/NUШ/ концепція_nush.ppt.pdf](https://kremvo.ucoz.ua/NUШ/концепція_nush.ppt.pdf) (дата звернення: 17.09.2020).
3. Початкова освіта: Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі Типової освітньої програми. К.: УОВЦ «Оріон», 2018. 160 с.
4. Ростикус Н. П. Ситуаційні вправи в умовах реалізації концепції Нової української школи. Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 85–87.
5. Шевцова Л. С. Ситуативні завдання як засіб розвитку зв'язного мовлення учнів (5–7 класи) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : Інститут педагогіки АПН України, 2002. 20 с.

Яцула Т.В.,

*докт. пед. наук, професор кафедри професійної освіти
Херсонського державного аграрно-економічного університету*

СПРИЙНЯТТЯ „ІНШОГО” У ДІАЛОЗІ ПЕДАГОГА З ТИМИ, ХТО НАВЧАЄТЬСЯ, ЯК ЦІННІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Незважаючи на те, що проблема спілкування досить широко висвітлена в філософській, психологічній, педагогічній науковій літературі, педагогічні аспекти її осмислення привертають увагу науковців у контексті зміни парадигми сучасної освіти (Батищев Г., Бодалев О., Братченко С. Каган М., Леонтьєв О., Ломов Б., Малахов В., Паригін Б.).

Особистісний рівень спілкування характеризує така взаємодія, за якої суб'єкти здатні до найглибшого саморозкриття і збагнення сутності іншої людини, самих себе й навколишнього світу. Такий рівень взаємодії виникає в особливих ситуаціях і за певних умов, коли в людини з'являється натхнення, осяяння, почуття любові, відчуття єднання зі світом, відчуття щастя і т.д. Це особливі ситуації духовного підйому й розвитку особистості, тому такий рівень може бути ще визначений як духовний. Особистісний рівень є глибоко моральним: він знімає будь-які обмеження при взаємодії саме тому, що вони стають зайвими. Особистісний рівень спілкування багато в чому визначається тотожністю ціннісних орієнтацій взаємодіючих суб'єктів і можливостями тих, хто спілкується, досягати сутності явищ навколишнього світу за допомогою осяяння (інсайту) в процесі взаємодії.

Особистісний або духовний рівень характеризує тільки таке спілкування, що націлено на активізацію позитивного ставлення самих суб'єктів взаємодії до себе, інших людей і навколишнього світу в цілому.

Будучи самоцінним, внутрішньо мотивованим, спілкування несе в собі ті самопідкріплюючі механізми, які роблять можливим необмежений і творчий розвиток людських відносин. Якщо говорити про особистісне спілкування, то саме самоцінність партнера, внутрішня мотивація відносин з ним є умовою їх невичерпності, а значить, і стабільності. Інструментальне ставлення до іншої людини як до засобу досягнення власних цілей, так само як і ставлення до себе як до засобу задоволення потреб партнера, робить зв'язок з ним функціональним, рольовим, тимчасовим.

Яким виявиться сенс життя і сенс особистісної взаємодії майбутнього педагога з людиною, що розвивається, залежить від характеру соціалізації і виховання. Однак принципово важливими є і зусилля, які доклала сама людина під час визначенні сенсу свого життя, сенсу професійно-педагогічної діяльності, при його конкретизації в найближчих, середніх і віддалених цілях та під час здійснення своїх учинків.

Аналізуючи концепцію Дж. Бюдженталя, С.Братченко звертає увагу на особливості позиції останнього по відношенню до трактування міжособистісної взаємодії. Сутність людини не задана від народження, а

набувається нею в процесі індивідуального пошуку власної унікальної ідентичності. За цих умов у природі людини є не тільки позитивні потенціали, але й негативні, навіть деструктивні можливості – і тому все залежить від особистих виборів самої людини, за які вона і несе персональну відповідальність [2]. В охарактеризованому ракурсі смысл впливу (у нашому дослідженні особистісний вплив педагога) виявляється в таких варіантах:

- якщо сутність людини негативна, то її треба виправити;
- якщо її немає – її варто формувати і корегувати;
- якщо вона позитивна – її треба не зашкодити, а допомогти розкритися, сприяти її актуалізації;
- якщо сутність формується за допомогою вільних виборів, то варто допомогти людині навчитися робити ці вибори [2].

Важливим в особистісному спілкуванні є зворотний зв'язок, який розглядається нами не тільки як рефлексивна регуляція спілкування, а і як джерело самовдосконалення педагога, джерело його збагачення як референтної для тих, хто навчається, особистості. Тільки за таких умов діалог як форма взаємодії здобуває особистісно розвивальний характер.

Разом з цим відзначено, що професійно-педагогічна культура педагога починається зі здатності до діалогу із самим собою, в основі якого знаходиться діалогічність мислення. Діалог з самим собою становить відповідний самоаналіз, рефлексивний стан, що дає змогу проаналізувати власні надбання або причини невдач, корегувати педагогічну діяльність з позиції її результативності, успішності, що, по суті, є процесом самовдосконалення, саморозвитку, постійного відновлення.

Діалог як процес взаємодії якісно різних позицій, виражених у слові, активізує особистісну активність його учасників, вимагає сформованості відповідних умінь. Взаємозв'язок діалогики і творчості відкриває педагогові поле пошуку діалогових технологій і вдосконалення своєї майстерності.

Ці положення вимагають, з нашої точки зору, певного доповнення, а саме:

1. Особистісно орієнтований діалог передбачає: інтерес до суб'єктності людини, бажання знати особливості світосприймання, цінності, установки і надає можливість на основі співпричетності світів педагога і того, хто навчається, інтеріоризувати свої цінності, погляди, позиції у світосприймання зростаючої людини, тим самим збагачуючи її.

2. Розвиток необхідних для гуманізації суспільства якостей особистості – толерантності, відкритості, конгруентності, емпатії, чуйності й ін.

3. Процес активної взаємозбагачувальної взаємодії, що визначена чуттєво-емпатійними змістами, індивідуально-особистісними характеристиками. Це процес самотворення і самоздійснення. «Навчити розмислювати про все, що є у світі, не потрапляючи в залежність від існуючих у науці, професійній практиці стереотипів, думок, що затвердилися, теоретичних побудов, що вкоренилися, технологічних, технічних рішень; не боятися робити помилки, ставити будь-які «дивні» запитання, не боятися підходити до нового, одержувати, обґрунтовуючи нові, на перший погляд абсурдні, що заперечують колишній когнітивний, емоційно-асоціативний, практико-технологічний досвід, висновки, рішення; не боятися робити ці ідеї, рішення, знахідки своїм особистісно значущим і суб'єктно-активним надбанням [3, с.205-206].

Діалогічне спілкування передбачає ціннісно-смыслову причетність учасників, співробітництво і співтворчість. На наш погляд, такий підхід продуктивний за умови занурення в ціннісно-смыслову сферу особистості. Діалог за таких умов розуміється як цінність творчого саморозвитку його учасників. У процесі такого діалогу відбувається самореалізація творчої «Я-концепції» як вчителя, так і того, хто навчається.

Конкретизоване в педагогічній діяльності спілкування виступає і як процес розв'язання педагогом безлічі комунікативних завдань, і як її результат, що дає підстави вважати педагогічне спілкування професійно творчою категорією. У процесі спілкування педагог здійснює психологічний і комунікативний пошук, пов'язаний з пізнанням індивідуальної своєрідності іншої особистості, та вибір відповідно до цієї своєрідності специфічного репертуару доцільних впливів щодо окремої людини.

Слід зазначити, що реалізуючи особистісний компонент спілкування, педагог виявляє себе через сукупність моральних, ціннісно-смыслових установок і потребнісно-мотиваційних утворень відносно взаємодії з іншими людьми.

Специфіка особистісного компонента спілкування виявляє свої якісні характеристики саме в діалогічних відносинах.

За цих умов розуміння є головним засобом здійснення діалогу. Активність того, хто розуміє, виявляється в тому, що він повинний усвідомити точку зору співрозмовника для себе, «відтворити» її зміст у контексті свого буття і при цьому перебороти «сторонність чужого без перетворення його в суто своє (підміни будь-якого роду...)» [1]. Активність того, хто розуміє, й у тому, що він «персоніфікує всяке висловлення» [1], тобто прагне побачити за словом особистість. У силу цього, розуміння – завжди творчість, зустріч свідомостей, значеннєвих позицій.

Отже, підготовка майбутніх педагогів до взаємодії з тими, хто навчається, передбачає усвідомлення специфіки спілкування як особистісно розвивального процесу, який вимагає певного сприйняття світу іншої людини як цінності її суб'єктних проявів. Стрижневим новоутворенням педагога стає культура особистісної взаємодії, яка дає змогу вирішувати разом проблеми, що виникають у процесі особистісного зростання.

Література:

1. Братченко С.Л. Личность. Общение. Диалог [Електронний ресурс] /Режим доступу : <http://hpsy.ru/public/x2895.htm>.
2. Братченко С.Л. Экзистенциальная психология глубинного общения: Уроки Джеймса Бюнджета. – М.: Смысл, 2001. – 197 с.
3. Полозова Т.А. Акмеологическая направленность образования – предпосылка и условие становления нового общества. // Мир психологии. – 2001 – №2. – С.202-216.

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Воробій М.О.,

магістр кафедри соціології

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ТА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ПАРАЛЕЛЬ В СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ МІГРАЦІЇ

Коли дослідники починають мову про інклюзію, то потрібно зачепити та бути чутливими до того, яка форма інклюзії є бажаною для іммігрантів, а яка небажаною.

Інклюзія — процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Метою інклюзії є охоплення всіх людей незалежно від раси, статі, інвалідності, медичної чи іншої потреби. Йдеться про надання рівних можливостей доступу та позбавлення від дискримінації та нетерпимості (усунення бар'єрів). Вона впливає на всі аспекти суспільного життя.

Інклюзія в міграції базується на ідеї, що всі індивідуальні і всі можуть позитивно сприяти розвитку суспільства. Отже, групи мігрантів та біженців вітаються у загальнодоступному суспільстві, оскільки вони можуть додати до нього щось особливе та цінне.

Іммігрант визначає форму свого включення сам, обирає відповідні інститути та цінності в суспільстві, що приймає, і прагматично відбирає ті аспекти, які він залишає (із середовища, з якого він вийшов) або приймає правила та порядки нового середовища. Можна зробити висновок, що індивід обирає самостійно, які аспекти оригінальної культури він збереже і до яких соціальних зв'язків долучиться.

Є гіпотези, які стверджують, що на вплив другого покоління іммігрантів в основному впливає капітал батьків, держава, суспільство та іммігрантська (етнічна) спільнота. Якщо особа не отримує достатньої підтримки від своїх батьків чи оригінальної етнічної спільноти, вона може потрапити до нижчого соціального класу в країні імміграції – це можна назвати терміном - асиміляція донизу. Такий сценарій може призвести до крайнього випадку – до бідності (тобто до переходу від одного соціального класу до більш нижчого). Але, якщо батьки змогли добре асимілюватися в приймаючій країні, будуть соціально та культурно компетентними, також матимуть високий соціальний капітал і в той же час будуть підтримувати міцні стосунки зі своєю етнічною спільнотою та успішно приєднаються до середнього класу. Тоді їх нащадки добре інтегруються і підготовуються

для включення до вищого соціального класу (мобільність до вищого рівня). Зазвичай такий сценарій є класичним. Однак ізоляція від суспільства більшості може бути проблемою через надмірну залежність від вихідної етнічної спільноти та через негативні наслідки її соціального контролю.

Найбільш прийнятним є третій тип інклюзії, що означає балансування між культурними цінностями оригінальної етнічної спільноти. При третьому типі відбудеться економічний підйом особи через збереження оригінальних культурних цінностей та через сильну солідарність з етнічною спільнотою. Така спільнота сприяє плавному переходу до суспільства та допомагає запобігти конфлікту між поколіннями. Це може вказувати на класову класифікацію іммігрантів, а не лише на етнічний поділ.

Якщо іммігрант не досяг економічних чи соціальних можливостей, які суспільство звичайно розглядає як успіх, це не означає, що він або вона не підтримує зв'язків із суспільством більшості. Однак іммігранти та їх нащадки можуть зазнати дискримінації в суспільстві більшості, якщо вони включені в нижчий соціальний клас, а транснаціональні зв'язки можуть служити їм "протиотрутою".

Таким чином, іммігранти передають частину своєї діяльності вихідній громаді, що приносить їм задоволення від позитивного прийняття в країні походження. Таким чином, транснаціональні зв'язки мають характер компенсації, оскільки у вихідній громаді мігрант часто має вищий соціальний статус і не сприймається місцевим населенням як представник нижчого соціального класу. Таким чином, транснаціоналізм підтримується паралельно з інтеграцією в країні імміграції, і негативне значення включення до нижчого соціального класу зменшується завдяки транснаціональним зв'язкам. Транснаціоналізм та інклюзія в цьому підході називаються суперечливими, зв'язки з суспільством більшості існують паралельно з транснаціональними зв'язками.

Хоча ранні теорії транснаціональної міграції заважали іммігрантам формувати значущі посилення в більшості у країні перебування, оскільки конфлікт з більшістю означав перенесення значущих посилення на транснаціональну соціальну сферу, конфлікт Портеса з більшістю також зачіпає мігрантів і більшість (інтеграція) та з вихідною спільнотою в країні еміграції (транснаціональні зв'язки). Це не перешкоджає значущим посиленням з більшістю, і мігрантам не лише приписують транснаціональний тип дій. Таким чином, між мігрантами та суспільством більшості немає розриву, і в той же час мігранти не втрачають своїх транснаціональних зв'язків.

Відомий кубинсько-американський соціолог Алехандро Портес вказував, перш за все, на формування транснаціональних зв'язків та інклюзії, де зв'язки з вихідною спільнотою не обов'язково проголошуються, разом з відмовою від посилення на суспільство більшості. Ці соціальні процеси можуть доповнювати один одного, вони сумісні[1]. Слід додати, що не всі іммігранти (навіть нащадки) підтримують транснаціональні зв'язки. Однак значна частина з них бере участь у різних формах транснаціональних зв'язків паралельно з поступовим включенням у суспільство більшості.

Література:

1. Portes, Alejandro. 1999. „Conclusion: Towards a New World – The Origins and Effects of Transnational Activities. “ Ethnic and Racial Studies 22(2), 1999: 463–477.
2. Денисенко М.Б., Ионцев В.А., Хорев Б.С. Миграциология: учебное пособие. М.: Изд-во МГУ, 1989.
3. Кочеткова Ю.Л. Транснациональная миграция: понятия, условия развития и последствия // Географический вестник. 2012. № 2 (25).

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

*Лопушанська Л.М.,
студент 3 курсу,
Трутаєв С.І.,*

к.фарм.н., доцент кафедри технологій фармацевтичних препаратів.

Національний фармацевтичний університет

АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА РОСЛИННІЙ СИРОВИНІ ДЛЯ СИМПТОМАТИЧНОГО ЛІКУВАННЯ СЕЗОННИХ ПРОСТУДНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Сезоні простудні захворювання мають економічне значення, як для пацієнта так і для держава в цілому, що набуває особливо актуального значення у сьогоднішні часи під час карантину. Особливо привертає увагу, те що тривалий перебіг захворювань на ГРВІ частіше призводить до ускладнень. Наразі відомо, що тяжкість ускладнень набагато перевищує важкість перебігу самого захворювання на ГРВІ. Тому лікування потрібно починати з появою перших ознак і бажано продовжувати до повного їх зникнення, також необхідно слідкувати за позитивним впливом терапії на результат перебігу захворювання, щоб не збільшувати термін впливу інфекції на організм.

У спробах вирішити такі проблеми запропоновано чимало схем лікування, що поєднують препарати різної спрямованості, або використовують комбіновані багатокомпонентні препарати, але також треба зауважити, що багато препаратів або їх компонентів одночасно - це і чималий вплив синтетичних препаратів, які в більшості випадків, характеризуються наявністю чималої кількості побічних ефектів, окрім того за осінньо-зимовий період людина може бути інфікована не один раз. З-за таких ознак набуває популярності фітотерапія.

Фітотерапія - це використання лікарських рослин для профілактики і лікування захворювань. Сьогодні використовують від традиційних (свіжі або висушені частини або рослину цілком) і вже популярних ліків кожної країни до складу, яких входять стандартизовані витяжки або подрібнені частини рослинних компонентів, що використовують у якості сучасних комбінованих ліків. В цілому інформованість населення, наявність сучасних доказових досліджень з безпеки і ефективності застосування тих чи інших лікарських засобів на основі рослинної сировини, а також широке використання в сучасній традиційній медичній системі вказує на довіру лікаря і пацієнта, проте такий стан не завжди є ефективним лікуванням у гострому періоді, оскільки активні компоненти природної сировини, зазвичай, у фітопрепаратах містяться в низьких концентраціях. Такий вміст БАР переважно сприяє профілактиці, яку наразі, називають більш корисною, ніж використання синтетичних препаратів. Профілактика спрямована на довготривале застосування активних речовин у низькій концентрації для підвищення опірності організму проти можливого ураження. Відповідно тривале застосування накопичує в організмі деякі активні компоненти. За наявними спостереженнями використання фітопрепаратів є більш безпечним, що виражається у їх природності та спорідненості до організму людини.

В наш час ефективність і безпека застосування ліків має базуватися на принципах доказової медицини, тому і необхідні дослідження таким традиційним засобам, які мають багатовіковий досвід застосування та оцінений вплив нашими предками, такі дані мають бути перевірені та відображені у сучасних клінічних дослідженнях.

Також природні засоби мають ще одну невизначеність, яка полягає у великій кількості БАР та відсутності певної і повної інформації про склад екстрактів. Ліки на основі трав потребують потужної і глибокої оцінки їх фармакологічних якостей і безпеки, яка фактично може бути реалізована за допомогою нових біологічних технологій. Через широкий і зростаючий потенціал використання речовин природного походження у усьому світі, використання нових видів ЛРС, зокрема не характерних для розповсюдження у даному регіоні нерозумно покладатися лише на традиції або передбачувані тисячолітні вірування; клінічні дослідження повинні проводитися і розглядатися, як доповнення один одного для збору надійних даних, як для медичного працівника, так і для пацієнта.

В наші дні більшість людей з країн низького достатку та і люди з низьким достатком розвинутих країн не можуть собі дозволити використовувати дорогі ліки при перших ознаках та мінімальних симптомах, які їм не заважають, частіше за можливістю вибору, вони змушені покладатися на лікувальні трави. Грунтуючись на науково-технічному прогресі, можливостях аналізу та виробництва високоякісних лікарських засобів на основі рослинної сировини в останні десятиліття значно покращився рівень доказової бази. Фітотерапевтичні засоби сьогодні набувають особливого значення, як «природна і м'яка альтернатива» синтетичним лікам, така думка розповсюджується серед широких громадських мас у країнах різного достатку, що також виражається у показниках продажу лікарських засобів на основі лікарських рослин у постійному зростанні. З 40-х років минулого століття та до кінця 2014 року майже половина хімічних препаратів, схвалених FDA для лікування захворювань людини, була отримана з натуральних продуктів або на їх основі.

Фармацевтичний ринок має багато препаратів на основі рослинної сировини і представлена формами, які не рекомендовано вживати деяким категоріям пацієнтів з за високого вмісту спирто-водної суміші, яка входить до складу, як екстрагент. Тому використання екстрактів замість настоек є більш виправданим для таких груп пацієнтів, окрім того екстракти вводять до складу інших лікарських форм і це ще зменшує їх загальний вміст етанолу, що дасть змогу застосовувати у відповідній категорії пацієнтів.

Фармацевтичний ринок України має велику кількість препаратів для лікування симптоматичної ознаки біль у горлі однак значна кількість з них представлена закордонними виробниками, що відповідно відображається на ціновій політиці, вітчизняний виробник наразі нарощує свій потенціал.

Сьогодні ми все частіше можемо знайти інформацію про клінічні дослідження з інформацією про визначену перевагу лікарських засобів рослинного походження при неускладнених станах, при комплексній терапії для покращення результатів лікування і зменшення дози синтетичних препаратів. Однак, незважаючи на цілий ряд переваг, екстракти, здебільшого, володіють і деякими недоліками: форма застосування, неможливість використання в дорозі, складність точного дозування, етанол обмежує використання у дитячій практиці та для осіб з високою концентрацією уваги на робочому місці та ін. На нашу думку є актуальною тема розробки дозованої лікарської форми, зручної для прийому на основі рідкого екстракту лікарських рослин, що зарекомендували себе у народній і традиційній медицині при лікуванні простудних захворювань, зокрема болю у горлі.

Література:

1. Самбукова Т.В. Перспективы использования фитопрепаратов в современной фармакологии / Т. В. Самбукова и др. // Фитофармакология. – 2017. – Т. 15. – № 2. – С. 56–63.
2. Шостак Т.А. Особливості фармацевтичної розробки рослинних препаратів. / Шостак Т.А., Калинюк Т.Г., Гудзь Н.І. // Фармацевтичний часопис. – 2014. – №4. – С. 77–82.
3. Фітотерапія. Навчальний посібник / за загальною редакцією д.мед.н., проф. Андріюка Л.В., д.мед.н., проф. Гарник Т.П. Львів: Папуга, 2013. – 167с.
4. Сучасна фітотерапія : навч. посіб. / С. В. Гарна, І. М. Владимірова, Н. Б. Бурд та ін. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2016. – 580 с.

Магєррамова В.А.,
студент 3 курсу,
Трутаєв С.І.,

к.фарм.н., доцент кафедри технологій фармацевтичних препаратів.

Національний фармацевтичний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СУХИХ ЕКСТРАКТІВ СОФОРИ ЯПОНСЬКОЇ ТА ПЛОДІВ ШИПШИНИ

Вітамін С і біофлавоноїди - важливі антиоксиданти, які допомагають зберегти здоров'я. У той же час продукти з високим вмістом вітаміну С також є відмінними джерелами біофлавоноїдів. Сучасні дослідження показують, що таке поєднання має взаємодоповнюючу дію, що робить ці компоненти більш ефективними при спільному прийомі. Проведений огляд сучасних публікацій дав змогу запропонувати можливе поєднання у складі препарату твердої лікарської форми комплексу природних сполук сухих екстрактів софори японської та плодів шипшини для позитивного впливу на підтримку і функціонування судин, зокрема капілярів. Обрана для дослідження сировина представлена на фармацевтичному ринку України, має достатню сировину базу і може бути доступна для безперерйного виробництва у продовж всього року.

Сухий екстракт софори японської - дрібнодисперсний порошок жовто-зеленого кольору, має специфічний запах та смак. Сухий екстракт плодів шипшини - дрібнодисперсний порошок червоно-коричневого кольору, смак характерний кислувато-солодкий, злегка в'язучий.

Експериментальні дослідження були проведені за методиками викладеними у ДФУ 2.0 за наступними показниками (посиланнями):

- втрата маси при висушуванні ДФУ 2.0, п. 2.8.17., С. 385;
- насипна густина та густина після усадки порошків ДФУ 2.0, п. 2.9.34., С. 473;
- текучість порошків ДФУ 2.0, п. 2.9.36. С. 477;
- важкі метали ДФУ 2.0. п. 2.4.8, метод А. С. 184.

Отримані результати представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Вивчення текучості сухих екстрактів

№ з/п	Параметри	Сухий екстракт софори японської	Сухий екстракт плодів шипшини
1	Втрата в масі при висушуванні, %, не більш 5 %	3,23±0,38	2,70±0,36
2	Вміст важких металів, для екстрактів не більш 0,01 %	0,003	0,002
3	V_0 , мл	114,67±3,79	118,67±2,87
4	V_{10} , мл	112,00±2,48	113,33±3,79
5	V_{500} , мл	80,67±1,43	78,30±1,43
6	V_{1250} , мл	79,67±1,43	77,67±1,43
7	Насипна густина, m/V_0 , г/см ³	0,4361±0,0146	0,4214±0,0100
8	Насипна густина, m/V_{10} , г/см ³	0,4464±0,0098	0,4412±0,0147
9	Насипна густина, m/V_{500} , г/см ³	0,6199±0,0110	0,6383±0,0116
10	Насипна густина, m/V_{1250} , г/см ³	0,6276±0,0113	0,6438±0,0119
11	коефіцієнт Гауснера	1,42	1,53
12	показник Карра	30,51	34,55

Примітка: Р = 95%, n = 5

Як відомо, сухі екстракти є гігроскопічними речовинами, тому ДФУ 2.0 нормує показник втрати в масі при висушуванні: він не повинен перевищувати 5%. Отримані результати відповідають нормі. За показником важкі метали сухі екстракти також відповідають нормі.

За отриманими значеннями до та після усадки сухих екстрактів, які були отримані у відповідності до визначення насипної густини та густі після усадки, можна прогнозувати погану сипучість та спресованість, для більш точного визначення розраховували значення коефіцієнт Гауснера та показник Карра, які далі оцінювали за загальноприйнятою шкалою текучості для показника стисливості і коефіцієнта Гаустера, яка наведена у ДФУ 2.0 таблиця 2.9.36. – 2. Текучість сухих екстрактів софори японської та плодів шипшини була визначена, як незадовільна та погана відповідно.

Висновки. Дослідження сухих екстрактів за показниками втрата в масі при висушуванні та вміст важких металів показало їх відповідність вимогам ДФУ 2.0. Вивчення технологічних показників, щодо текучості порошків показало, що сухі екстракти софори японської та плодів шипшини мають незадовільну сипучість, що визначено високими значеннями коефіцієнта Гауснера та показника Карра. Отримані дані свідчать про необхідність поліпшення технологічних параметрів при створенні твердої лікарської форми.

Література:

1. Куркин В. А. Флавоноиды как биологически активные соединения лекарственных растений / В. А. Куркин, А. В. Куркина, Е. В. Авдеева // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 11 (часть 9). – С. 1897–1901.
2. Самбукова Т.В. Перспективы использования фитопрепаратов в современной фармакологии / Т. В. Самбукова и др. // Фитофармакология. – 2017. – Т. 15. – № 2. – С. 56–63.
3. Гладух С.В. Теоретичні основи фармацевтичної технології : навчальний посібник / С.В. Гладух, І.В. Сайко, А.А. Січкарь, Д.П. Солдатов. – Х. : НФаУ, 2016. – 203 с.
4. Державна Фармакопея України: в 3 т. / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». – 2-е вид. – Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», - 2015. – Т. 1. – 1128 с.